

Sadjarstvo ali ovočarstvo.

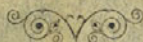
I. del.

Navod k umnemu izgojevanju lepega, krepkega sadnega drevja, s posebnim ozirom na osnovo, vreditev in oskrbovanje drevesnic ljudskih šol.

Spisal

Rihard Doléne,

vodja deželne vinarske, sadjarske in poljedelske šole na Grmu.

Rudolfovo.

Tiskal in založil J. Krajec.

1887.

1494.

Un. of
3148.

634,1/1.7 (035)

Sadjarstvo
Prinosnik

74

JL 282

Sadjarstvo ali ovočarstvo.

I. del.

Navod k umnemu izgojevanju lepega, krepkega sadnega drevja,
s posebnim ozirom na osnovo, vreditev in oskrbovanje drevesnic
ljudskih šol.

Spisal

Rihard Dolénc,

vodja deželne vinarske, sadjarske in poljedelske šole na Grmu.

Rudolfovo.

Tiskal in založil J. Krajec.

1887.

Zadjetstvo ali ovčarstvo

1. del

Pravni k uradni izdaviški izdaja, vsebuje seznam imen, s priloženo listo in seznamom imen, ki so v uporabi v državi.

1494

Richard Böhm

vsak deluje v skladu s priloženo listo in seznamom imen, ki so v uporabi v državi.

8416 / 9461 / 3148
D. 1946

Predgovor.

Da se naše sadjarstvo povzdigne, da se vstanové in vzdržé osobito po naši deželi dobro vredjene drevesnice ljudskih šol, v ta namen sem spisal to knjižico. Prvemu delu sledila bodeta še dva, namreč: Drugi del: O oskrbovanju sadnega drevja na stalnem mestu. Tretji del: O najkoristnejši porabi sadja in o sadju škodljivih mrčesih.

Na G r m u pri Rudolfovem.

R. Dolénc.

I. poglavje.

Nekaj o sadjereji sploh.

Kaj je sadjerejstvo? Pridobitev, pomnožitev in gojitev ali oskrbovanje takih lésnatih rastlin, katerih sad zamoremo v sirovem stanu povžiti, imenujemo sadjerejstvo.

Poseben oddelek sadjerejstva je oni, kateri nas uči, kako sadje obirati, kako ga doma shranjevati ali pa v koše, zaboje itd. spravljati, da se pošilja v daljne kraje, kako ga sušiti, kako iz njega vino (mošt) kis, žganje itd. napravljati. No, ta oddelek bi zamogli najkoristnejšo porabo sadja imenovati, o katerej pa v tej knjižici ne bode govora.

Kako razdelimo sadonosne rastline? Sadje rodeče rastline bi zamogli razdeliti kakor lésnate: 1. v take, katere v podobi drevja rastejo, kakor oreh, jabelko, hruška itd. 2. v take, katere rastejo v podobi poldrevesa, kakor lešnik, kutna, smokva itd. In 3. v take, katere rastejo v podobi grma, kakor vinska trta, grozdjiče svetega Ivana ali ribez, bodeče grozdjiče itd. Ker nam je pa v sadjerejstvu sad poglobitna reč, ne pa lé, in ker bi po tej razdelitvi, v sadu kaj različne rastline v eno skupino prišle, na primer oreh, hruška, jabelko, da še celó murva skupaj v en razred, — kajti vse te sadne rastline rastejo v podobi drevja — se poslužujemo v sadjerejstvu druge strogo sadjerejske razdelitve naših sadje rodečih rastlin, namreč sledeče:

1. **Peškato sadje** (Kernobst). V ta razred spadajo vse tiste sadje rodeče rastline, katere imajo za seme peške, kakor: jabelko (*Pirus malus*), hruška (*Pirus communis*), kutina (*Cydonia vulgaris*), oskurž (*Sorbus domestica*), nešplja (*mespilus germanica*).

2. **Koščičasto sadje** (Steinobst). V ta razred spadajo vse one sadonosne rastline, katere imajo v koščicah še le pravo seme, jederce imenovano, torej: navadna češplja (*Prunus domestica*), vse slive — kakor ringloti, cimfore, konji, kobile, špingelni, krhelji (*Prunus insititia*), češnja (*Prunus avium*), višnja (*Prunus cerasus*), marelica (*Prunus Armeniaca*), breskev (*Prunus Persice*), mandelj (*Amygdalus communis*).

3. **Ježičasto ali lupinasto sadje** (Schalenobst). V ta razred spadajo vse tiste sadje rodeče rastline, katerih sad tiči na rastlini v ježicah ali lupinah, torej: oreh (*Juglans regia*), kostanj (*Castania vesca*), leska (*Corilus avellana*).

4. **Jagodato sadje** (Beerenobst). V ta razred spadajo vse tiste rastline, katerih sad imenujemo, bodi-si kakor celoto, ali pa kakor del celote, jagode, torej; azijska vinska trta (*Vitis vinifera*), ameriška vinska trta (*Vitis Labrusca*, *Aestivalis*, *Cordifolia*), rudeče grozdjiče svetega Ivana ali ribez (*Ribes rubrum*), črno grozdjiče svetega Ivana (*Ribes nigrum*), bodeče grozdjiče (*Ribes grossularia*), velika črna murva (*Morus nigra*), malina (*Rubus idaeus*).

5. **Sadje, katero se v dosedaj navêdene razrede ne da urediti.** V ta razred spada: smokva ali figa (*Ficus carica*) granatno jabelko ali margarana (*Punica granatum*) žižul (*Zizyphus vulgaris*). Vsako posamezno, v tej razdelitvi navêdeno sadje imenujemo eno sadno plême. Tako toraj razločujemo plême hrušk, plême jabelk, češpelj, marelic, orehov, kostanjev, vinskih trt ali grozdja itd.

Pri nekaterih plemenih, razločujemo tudi podplemena. To pa pri jabelku, ki ga zovemo „jabelko svetega Ivana“ ali „Ivaniček“ (*Malus pumilo* ali *Malus praecox*). Od pravega jabelka se razločuje botanično v tem, da kaj rado poganja blizo pod površjem zemlje mladike, katere se vse same ukoreničijo in kot take služijo za pomnožitev. Zelo jednako Ivaničeku je tudi tako zvano paradižno jabelko ali donçin. Enega kakor

druzega rabimo za podlago plemenitim jabelkom, ako jih hočemo obdržati pri prav nizkih deblah, to je gojiti kot pritlikovce (*Zwergbäume*). Od družih plemen peščikastega sadja ne razločujemo podplemen, k večemu polno cvetečo hruško in kutino. Te so pa le cvetličarskega pomena, kar velja tudi o nekaterih polnocvetočih rastlinah koščičastega sadja. Od plemen 3. 4. in 5. razreda isto tako ne razločujemo nič podplemen.

Vsako sadno pléme se razdeli konečno v več ali manj posameznih vrst. Tako štejemo gotovo nad 1500 po lastnostih sadja bolj ali manj jasno razločljivih vrst jabelk, nad 2000 vrst hrušek itd.

Sadne vrste razdelujemo še dalje v tako zvane gospodarske in namizne vrste. Gospodarske vrste so tiste, katere rodé jako obilno, dasiravno po okusu bolj slabega sadja, ki se porabi v gospodarstvu samem za napravo suhega sadja, mošta, žganja itd. Namizne vrste so pa tiste, ki navadno dajó manj pa jako okusnega sadja. Povžijemo ga v frišnem ali svežem stanu, ali ga pa izročujemo zlasti sadni trgovini. Sicer razločujemo gospodarske in namizne vrste le pri peškatem sadji (hruškah in jabelkih). Na koncu te knjižice bodemo tudi navedli nekatere vrste iz vsakega plemena, katere gre posebno priporočevati.

II. poglavje.

O pomnožitvi sadje rodečih rastlin.

Pomnožitev naših sadje rodečih rastlin zamoremo razdeliti v dva načina, namreč: 1. v pomnožitev plemen in podplemen, in pa 2. v pomnožitev vrst v plemenih.

Vsa naštetá plemena sadja se dájo prav dobro in pri-
lično lahko iz semena pomnožiti. To-da vse iz semena pri-

dobljene rastline imajo to v primeri z drugimi lésnatimi in nelesnatimi rastlinami pač jako čudno lastnost, da rodé le slab, to je droben in slabo okusen sad. Za to imenujemo iz semena pridobljene sadne rastline divjake. Rabimo jih večinoma le za podlago žlahtnim ali plemenitim vrstam. Plemena naših sadnih rastlin pomnožujemo torej sé setvijo, vrste v plemenih pa s požlahtnjenjem — cepljenjem. Sicer pa imamo med našimi sadnimi plemeni tudi take rastline, katere se dajo pomnožiti prav dobro s tako zvanimi potaknenci (Stecklinge), po tem po tako imenovanih koreničnih izrastkih (Wurzelschösslinge), po tako imenovanih grubanicah (Gruber oder Ableger), in konečno tudi s tem, da razdelimo materino rastlino. Kako da se napravljajo potaknenci, korenični izrastki, grubanice, kako razdelé materne rastline, bomo povedali pozneje. Oglejmo si zdaj vsa naša že našeta sadna plemena in podplemena, kako se dajo ona najboljše pomnožiti, kako pa tudi vrste ali sorte v njih.

1. **Peškato sadje.** Jabelko sejemo in na tako zadobljene podlage — divjake — cepimo posamezne vrste žlahtnih jabelk, ako hočemo dobiti močno rasteče, visokodebelnato drevje. Ako pa nočemo imeti visocega in močno rastečega jabelčnega drevja, ampak le majhno, pa zgodaj in močno rodeče drevjiče, torej tako zvane pritlikovce (Zwergbäume) — kakoršni so primerni za majhne vrtiče, nikakor pa za kmetiška gospodarstva — potem jih cepimo na Ivaničke.

Hruško sejemo tudi, in gledé pomnožitve plemenitih vrst postopamo isto tako, kakor s pomnožitvijo jabelčnih vrst, le s tem razločkom, da požlahtnujemo hruške na kutine, ako želimo dobiti pritlikovo drevje. Tukaj gre opaziti, da se jabelko na hruško cepljeno, in narobe hruška na jabelko cepljena, prav rada prime, to-da praktičnega pomena nima tako požlahtnjenje ali cepljenje nikakega, kajti tako drevje se posuši v prav malo letih.

Opaziti nam je tudi še, da se hruška prav rada prime na belem trnu ali glogovcu (*Crataegus oxiacanta*), pa v malo letih smo tudi ob tako drevo.

Kutino lahko sejemo in tako zadobimo posebno fine podlage za pritlikave hruške, osobito za hruškine špalirje. Ker so pa peške kutine jako drage, in ker se da kutina pomnožiti kaj rada tudi s potaknenci, pomnožuje se zlo povsod res le s potaknenci.

Oskurž se zamore sejati, in na tako zadobljene podlage lepe vrste cepiti. Sicer pa požene oskurž védno dosti koreničnih izrastkov, ki se lahko presadí ter požlahtné. Oskurž se prime pa tudi na tako imenovano jerebiko (*Sorbus aucuparia*) kakoršne je po gotovih šumah vse polno.

Nešplja se pač nikdar ne seje, ampak pomnožuje se prosto s požlahtnenjem ali cepljenjem na beli trn, na katerem prav fino raste in dobro rodi.

2. Koščičato sadje. Navadna češplja. Ta se zamore sejati, to-da v krajih, kjer češplja prav dobro vspeva, kjer jej je podnebje ravno dovolj vlažno in ne presuho — kakor v Vipavski dolini, na Krasu itd. — se stori najboljše, da se pomnožuje s koreničnimi izrastki; kajti hitreje se dobi drevo, kakor s sejanjem koščic, ki nič kaj rade ne kalé. Bolj fine vrste češpelj, kakor laške, bele, itd. se pomnožujejo s požlahtnenjem na navadne češplje. Sicer naj bi se pa češplje požlahtnile vse brez izjeme, kjer se sadé, in to magari s cepiči, odrezanimi na vrhu, ki se je odvrigel pri požlahtnitvi drevesa. Požlahtnenje češpelj stane gotovo kaj malo truda, dokazano pa je do dobrega, da rodi požlahtneno češpljevo drevje veliko rajše in lepši sad kakor pa nepožlahtneno.

Slive se pomnožujejo vse isto tako, kakor češplje. Slive se cepijo med sabo, posebno pa na češplje. Ako bi hoteli imeti majhne, to je pritlikave češplje in slive, požlahtniti bi se zamogle na črn trn, ali, kar je isto, trnjulo, oparnico (*Prunus niger*).

Češnja se seje, in fine vrste češenj pomnožujejo se s požlahtnitvijo. Češnja se prime tudi prav rada na kršeljiko (*Prunus mahaleb*), toda tako drevo ostane le bolj majhno, in paziti je, da se ne vzamejo cepiči rudečih vrst češenj, kajti poprimejo se sicer na kršeljiki ravno tako radi, kakor oni črnih, pa — roditi nočejo. Skušinja uči tudi, da se žlahtne sladke češnje nočejo ponašati na podlagi grenkljatih.

Višnja se lahko seje, pa boljše se stori, da se jo cepi na divjake sladkih češenj, ker se ponašajo veliko boljše. Čudno je, da se višnja na višnjo požlahtnena, sponaša kaj slabo.

Marelica se da prav lahko pomnožiti s koščicami; skorej sleherna koščica izkali in da v prav kratkem času še precej lepo drevo. Pa čez vse čudno je pri marelici gotovo to, da se žlahtna marelica na iz koščice pridobljeni marelični podlagi noče skorej nikdar prijeti. In za to se požlahtnujejo marelice skorej brez izjeme na češplje, razne slive in mirabolane.

Breskev se pomnožuje kaj lahko s setvijo. Vsaka pravilno vsejana koščica izkali in da že v dveh, k večem treh letih močno, rodovito drevo, ki zelo tako sadje rodi, kakoršno materna rastlina, iz katere se je vzela koščica. Toda tako dobljeno drevo trpi pa tudi le prav kratek čas, že celo v suhem podnebj, kakor v Vipavi in celem slovenskem Primorji. V desetem, k večem dvanajstem letu zbolí tako drevo za smoliko in — po njem je. Da veliko dalje časa trpeče breskvino drevo zadobimo, požlahtnimo žlahtno breskev na mandeljevo podlago, ali pa še celo na češpljo, slivo-kršeljiko. Na mandeljevi podlagi se breskev prav rada prime, pa le, če se okulira, ne pa tako s cepiči. Na češpljevi, slivovi, ali pa še celo kršeljikovi podlagi se pa breskev nič kaj rada ne prime, toda, ako se prime, je drevo jako stanovitno.

Mandelj pomnožuje se izključljivo le po semenu, to je s koščicami. Požlahtnovati ga ni nikakor potrebno.

3. Ježičasto ali lupinasto sadje. Oreh se le seje in nikdar ne požlahtnuje.

Kostanj se seje; ker pa iz semena pridobljeno drevo rodi dosti drobnejši sad, kakor je bilo seme, je potrebno, ako hočemo imeti debel sad, da cepimo iz semena pridobljene drevce s cepiči debelega italijanskega kostanja, tako zvanega marona. Požlahtnitev kostanja ni ravno tako prosta reč, pa o njej poznejše kaj več.

Lešnik pomnožuje se najboljšo z grubanicami, ali pa tudi z razdelitvijo matrne rastline.

4. Jagodato sadje. Vinsko grozdje, bodi-si azijsko ali pa ameriansko, pomnožuje se najpraktičnejše s potaknenci, katerim pravimo v trtoreji ključi (Blindreben, Schnittreben), ali pa tudi z grubanicami.

Rudeče, črno in belo grozdjiče svetega Ivana, kakor tudi bodeče grozdjiče se pomnožuje s potaknenci, posebno pa še z razdelitvijo maternih rastlin, grmov. Ako se hoče gojiti tako grozdjiče namesto v podobi grma, na visokem deblu — kar je v novejšem času prišlo takorekoč v modo — se mora požlahtniti na tako zvano zlatorumeno cveteče in močno rasteče grozdjiče, latinsko zvano: *ribes aurcum*.

Velike črne murve se sejejo ter pozneje požlahtnijo.

Maline se pomnožujejo s tem, da se korenični izrastki izkopljejo ter presade, ali pa da se celi grmi izkopljejo ter razdelé.

5. Smokev in granatno jabelko se pomnožuje s presaditvijo debela obdajajočih vkoreničenih mladik; smokev pa tudi še prav lahko s potaknenci. Žižul je brez vsega pomena.

Ivaniček kakor podpleme jabelka pomnožuje se kaj prosto s tem, da se odvzamejo in presade vkoreničene mladike, katere rasejo tikoma pod površjem zemlje in debela.

Oglejmo si po bliže zdaj posamezne načine, kako se pomnožujejo naše sadonosne rastline.

A. Pomnožitev sadonosnih rastlin s semenom.

Seme, to je peške peškatega sadja, se zadobodo lahko po večih potih, kakor: *a/* spravljajo se peške, kadar se sadje vživa, kar je pa se vé da le tam mogoče, kjer je sadjarstvo že v veliki ali vsaj izdatni meri zastopano; *b/* peške se spravljajo pri sušenju sadja, torej, ko se napravljajo krlji, ali pa sadni mošt iz zrelega sadja; *c/* naroči se lahko od semenskih trgovcev. Čim manj plemenito je sadje, od katerega se seme jemlje, tim boljše je; najboljše je gotovo ono čisto divjih hrušk drobnic in lesnik. Kutina, nešpla in oskurž se tako ne seje. Naj se peške kakor si bodi nabirajo, gledati je treba vedno na to, da je sadje popolnoma zrelo. To pa se spozna lahko po tem, da so peške hruškove črne, jabelčne pa rujave barve. Pri nabiranju sadnih pešek je treba gledati tudi na to, da se posušé v senci, nikdar pa na solnci, in da se shranijo do setve v redkih, na stropu zračnih suhih prostorov obešenih vrečicah. Kdor si hoče pa sadne peške kupiti, naroči naj si jih pri tem-le možu: Wenzel Schenker zu St. Marein am Pickelbache in Steiermark, in gotovo bode dobro postrežen, bodi-si kar se tiče kakovosti pešek, ali pa céne.

Za drevesnice ljudskih šol zadostuje četrtinga kilograma hruškovih in ravno toliko jabelčnih pešek na leto čez in čez.

Čas setve pešek je védno pozno na jesen, kadar začne zemlja že nekoliko zmrzovati, nikdar pa ne na spomlad, kajti spomladanska setev je prvič protinaravna — ker v naravi se vseje sadje samo na jesen, kadar dozori ter z drevja na zemljo pade — in drugič, uničijo jo miši navadno popolnoma.

Sejejo se peške v posebni oddelek drevesnice, katerega imenujemo sejalnica (Saatschule). Za seme peškatega sadja potrebuje se v vsaki drevesnici štiri lešice, in za drevesnice ljudskih šol zadostuje popolnoma, ako so te lešice, kakor to v podobi načrta drevesnice (tabla II., črke p, p¹, p², p³) ka-

žejo, po 1 m široke in 3 m dolge. Stezice med lešicami so dovolj široke, ako merijo 20 cm. Štiri lešice so za setev peškatega sadja zato potrebne, ker se porabite vsako leto le dve istinito za setev, namreč ena za hruške, druga za jabelka; ostali dve se pa pustite, da se izpočijete, ter v rodovitosti zboljšate. V poslednji namen se pognojite ter obsejete ali obsadite s kuhinskimi rastlinami. Na primer: zgodaj na spomlad vsadi se na nje zgodnji krompir, in ko je ta dozorel ter izkopan, se vseje pa navadna repa ali pa tudi zimska redkev, ali se obsadite z endivijo itd. Po tem izgledu bile bi torej na primer leta 1887. lešici p, p¹ z peškami obsejani, — ena z hruškovimi, druga z jabelčnimi; lešici p², p³ pa z krompirjem in repo. Leta 1888. bile bi pa lešici (p², p³) z peškami obsejani, p¹ in p³ pa z krompirjem in repo.

Dobro zapaziti si je treba, da več kakor eno leto nikdar ne smejo ostati divjakci hrušek in jabelk v sejalnici, ampak izkopljejo naj se, kolikor se jih v enem letu pridela na jesen istega leta, da se prisujejo v šopkih po 100 in 100 skupaj zvezani na kakem zavetnem prostoru ter tako prezimijo. Sledečo spomlad se pa presadé v tako zvane pikirne léhe ali, kakor pravimo, pikira se jih. Kaj da so pikirne léhe, in kako da se vrši pikiranje, bomo že še poznejše zvedeli. Vrnimo se zdaj zopet k setvi hrušek in jabelk.

Način setve pešek hruškovih in jabelčnih je prosto sledeči. Lešice, katere mislimo obsejati, se prekopljejo 20 do 25 cm — gotovo pa 20 cm — globoko. Pri tem delu se razdrobé vse kepe bolj ko mogoče. Ko so lešice prekopane, se poravnajo z železnimi grabljami prav fino, tako da ni zemlja nikjer jarčkasta, kajti sicer voda zastaja na takih mestih v zimskem času, kar jako škoduje setvi. Najboljši orodje, v drevesnici svet globoko prekopati, je pač vipavska lahka kopalnica (pod 1. table I). Za poravnanje pa so najboljše železne grablje, to-da

ne take, pri katerih so posamezni zobje v čeljusti pritrjeni — prinetani — ampak take, pri katerih so zobje in čeljusti iz enega kosa, pri katerih so torej zobje iz čeljusti izsekani, kakor kaže to (pod 2. table I.)

Pri takih grabljah je tudi roč iz istega kosa izkovan, kakor so čeljusti in zobje, s kratka rečeno, cele grablje so narejene iz enega samega kosa železa iz cela: obmajati se na njih nič ne more, k večemu se kaj polomi.

Na dobro pripravljene lešice se prično peške sejati. Seje se pa ne brezredno čez in čez, ali kakor se tudi reče na široko, ampak lepo popolnoma rédno v vrste. V ta namen se vzame konec močne — šmisaste — špage, katera se navije na dva količka. Ta špaga se napne v oddaljenosti 20 do 25cm lepo vštricno in počez lešice, ne pa po dolgem — kajti sicer gre poznejša pletev divjakov prenerodno iz pod rok. — Na eni strani tako napete špage se potegne ozek ter k večemu 5cm globok jarček. V tako napravljeni jarček se nasuje prav na redko pešek, katere se zakrijejo z iztrebljeno zemljo. Za zakrivanje služijo kaj dobro čeljusti narobe obrnjenih grabelj, katere že poznamo, za napravljanje jarčkov pa, kakor sploh za vsa druga bolj lahka dela v zemlji drevesnice, kakor za pletev itd., majhna široka matikica (pod 3. table I).

Ako se misli, da je zemlja sejalnice še prepusta, kar vtegne posebno v pričetku, to je, ko se jo napravi, slučajno biti, stori se kaj prav, ako se natrosi vrhu dovršene setve, dober frišen hlevsk gnoj za dlan na visoko in popolnoma enakomerno. Deževnica in snežnica izpirate po zimi in zgodaj na spomlad gnoj, in tako se lešice dobro pognoje. Podkopati se pa gnoj pri setvi sadja nikdar ne sme, kajti sicer se kaj rada vgnjezdi na korenikah divjakcev neka nitkam podobna bela gljivica, katera lahko dosti drevjiča popolnoma uniči. Ko začnejo tako vsejane hruškove in jabelčne peške na spomlad kaliti, se more z grabljami gnoj lepo na lahko iz

nad lešic potegniti. V poletnem času se setev večkrat plevela oprosti, in ako je suša, tudi zalije. Za to je prav, da je sejalnica kakor tudi drevesnica blizo vode, ali pa da je še celo vodnjak v njej sami. Ker gredo v sejalnici hruške v poletnem času kaj rade v precejšnjem številu pod zlo — pričnejo namreč na listju črneti, in konečno se posuše — se svetuje hruškove in jabelčne peške pomešano sejati, da potem jablance hruškice obsenčujejo. To je pa le tam na mestu, kjer oskrbovalec drevesnice prav dobro loči hruškice od jabolk — kar dostikrat ni ravno tako lahka reč — kajti sicer se pozneje v drevesnici cepi dosti hrušek na jabelka in narobe, kar pa nikakor ni prav, kakor uže vemo.

Kaj da se zgodi s hruškovimi in jabelčnimi divjaki na jesen, nam je znano, kaj da se ukrene z njimi sledečo spomlad, vémo tudi: pikirajo se. Kako da se poslednje vrši, bodemo pa šele poznejši zvedeli. Zdaj poglejmo, kako se zadobi seme koščičatega sadja, ter kako porabi v sejalnici.

Koščice češpelj, raznih sliv in češenj dobé se lahko pri povživanji sadja, posebno pa še pri tehnični porabi, ko se napravlja slivovka, ko se suše češplje, pri napravi lupljenih ter koščic oproščenih suhih češpelj ali prunel. Ako se vzamejo koščice od sadja, ki se tehnično porabi, vzeti jih je treba, kar se samo o sebi razume, prej ko prične sadje kipeti (gähren) ali pa prej ko se dene v sušilnico. Koščice, kakoršne odpadejo pri napravi prunel, so navadno slabe, ker niso češplje še popolnoma dozorjene. Sicer se stori pa najbolše, ako se — kakor že rečeno — češplje in slive niti ne sejejo, ampak ako se okolo starejšega drevja, iz korenin rasteči izrastki izkopljejo, ter presadé naravnost v drevesnico. Koščice češpelj in sliv namreč kaj nerade kalijo, in potem tudi rastejo nerade, to je — kaj počasi. Ako pa že hočemo ali moremo koščice češpelj sejati — ker koreničnih izrastkov nič nimamo — potem postopamo s koščicami takole.

Najprej se jih posuši v senci, ter shrani kakor peške hrušek ali jabelk do pozne jeseni. Na jesen pa jih ne vsejmo v sejalnico, ampak vložimo jih tako v kak dobro zbit zabojček, ali pa tuči v kaki dobro pokrit lonc, da pride na dno za kaka dva prsta visoka léga peska, na to le za en prst visoka léga koščic, na koščice zopet le en prst visoka léga peska itd. do vrha zabojčka ali lonca, kateri se konečno trdno pokrije — to zaradi miši. Tak zaboj ali lonc zakoplje se potem na vrtu ali v drevesnici tako globoko v zemljo, da ga ne doseže zmrzlina, in pusti se tam do spomladi v miru, na kar se še le vsejejo koščice. Koščičato seme tako shraniti, se pravi ga stratificirati. Tako spravi se pa zato, da se mu obudi kaljivost, da potem tem rajše kali v sejalnici. Ako bi se sejale koščice v sejalnico precej na jesen, ali pa šele na spomlad, to da nestratificirane, dosegel bi se veliko slabši vspeh, navadno nič. Koščice češpelj, sliv, se tudi lahko kupijo. Za vsako drevesnico ljudskih šol zadostuje popolnoma, ako se obseje vsako leto le ena lešica z češpljevimi koščicami, recimo v našem načrtu drevesnice lešica (č), kateri je lešica (č¹) za počitek določena. Kar se tiče setve in obdelovanja setve češpljevih koščic, velja o tem natanjko vse tisto, kar je bilo rečeno o setvi pešek hrušek in jabelk.

Koščice češenj — divjih, nikdar žlahtnih! — obravnavajo se natanjko tako kakor češpljeve, le ta razloček nastane na spomlad družega leta, da se zadobljeni divjakei ne presade v pikirne léhe, ampak naravnost v drevesnico. Kako se to dela, povedali bomo pozneje. Za setev češenj služijo naj v načrtu lešice (č² in č³).

Koščice višenj se nikdar ne sejejo iz že poznatih vzrokov. Isto velja o koščicah breskev in marelic. Mandeljni se v namen pridobitve podlag žlahtnem breskvam, stratificirajo kakor češpljeve ali češnjeve koščice, vsejejo se pa precej v drevesnico in ne šele v sejalnico. Kako se to godi,

videli bomo tudi pozneje. — Od ježičastega sadja se čisto nič ne seje v sejalnico, ampak orehi in kostanji se stratificirajo kakor češplje, češnje in mandeljni, na to pa precej isto tako kakor mandeljni posade v drevesnico. Leska pomnožuje se pa z grubanjem.

Ker ne pomnožujemo razun murve od jagodatih plemen sadja s setvijo, in isto tako ne nobenega plemena iz 5. razreda naših sadje rodečih plemen, preidemo zdaj k pomnožitvi sadnih rastlin s potaknenci.

B. Pomnožitev sadje rodečih rastlin s potaknenci.

S potaknenci se pomnožuje iz med peškatega sadja edino kutina in sicer takole: Zgodaj na spomlad, ko kutina še čisto nič ne brsti, se porežejo enoletne šibice, katere se pripravijo potem za potaknence. To se stori s tem, da se razrežejo šibice na 20cm dolge koščke in sicer tako, da končuje vsak košček na spodnjem koncu z enim popom, na zgornjem pa tudi. Pod spodnjim popom in sicer tikoma pod popom se odreže šibica bolj ko mogoče proti njeni osi navpično in to vedno z vrtnim nožem (pod. 4. table I.), nikdar pa ne z drevesnimi ali trtnimi škarjami (pod. 5. table I.), kajti one preveč zmasté les. Nad najvišim popom se pa šibice povšev odrežejo. Pri tej priliki naj bode omenjeno, da izdeluje najboljše in relativno tudi najcenejše vrtno nože, drevesne ali trtne škarje, kakor tudi vse drugo za umno sadjerejo in vrtarstvo sploh potrebno rezilno orodje, svetovno sloveča tovarna: „Gebrüder Dittmar in Heilbronn, Königreich Württemberg.“ Ta tovarna izdeluje vsa orodja po pravilih, katera so narekovali najbolj sloveči nemški sadjerejci, kakor: Dr. Lukas, Oberdick itd. Razun tega je vse njeno orodje iz najboljšega, tako zvanega indijskega jekla, ki ni ne pretrdo in tudi ne premehko. Najbolj priporočljiv vrtni nož je ravno oni pod. 4. table I.,

ki stane 1 gld. 80 kr. av. v. V tovarniškem katalogu je zaznamovan kakor Gartenmesser Nr. 5. Drevesne škarje se pa smejo priporočati najbolj one pod. 5. table I., ki stanejo srednje velike in sè špiralno zmetjo previdene 2 gld. 40 kr. a. v. V tovarniškem katalogu so zaznamovane te škarje kakor „Baum- oder Rebenscheere Nr. 96, mittlere Grösse, mit Spiralfeder.“ Kaj fino, po Dittmarjevem natanjko ponarejeno tako orodje, izdeluje tudi naš domač nožar, gospod Janez Košir v Kamniku. Pri njemu stane vrtni nož, cepilni nož in drevesne škarje, vse skupaj le 3 gold. 65 kr., pri Dittmarju pa 5 gold.

Pravilno napravljeni potaknenedec kutine kaže nam podoba 6. table I.

Pripravljeni kutinski potaknenci se najbolje potaknejo precej v zemljo, in sicer se izvoli za to zopet posebna lešica zraven sejalnih, recimo v načrtu drevesnice lešico (k), kateri je treba pa zopet še druge (k') za odpočitek. Za drevesnice ljudskih šol, zadostovalo bode gotovo popolnoma, ako se bode potaknila vsako leto le polovica lešie s kutinskimi potaknenci, kajti pritlikovih hrušek, katerim imajo kutine služiti za podlage, potrebuje se v kmetiških gospodarstvih tako le jako malo. Ker morajo pa potaknenci dve leti v lešicah ostati, ste vendar dve lešici potrebni.

Lešice, na katere se potaknenci potikajo, morajo biti prav dobro, to da nikdar ne frišno gnojene. Na slabo gnojnih lešicah sicer potaknenci zelo vsi ozelene, ali pozneje se pa zopet posušé. Lešice se za potaknence 20 do 25cm globoko prekopljejo ter lepo poravnajo. Na to se isto tako kakor za setev pešek čez lešico napne špaga, preko katere se pa ne izkopljejo jarčki, ampak naredé se le s kakim trdnim klinom 20cm globoke, ter 7 do 10cm narazen vmeščene povševne lukinje. V vsako tako lukinjo se vtakne po en potaknenedec, pa tako, da le najvišji popek iz zemlje gleda,

zemlja okolo vsakega potaknenca se nekoliko pritlači. V poletnem času se morajo potaknenci dobro opletati, in ako suša nastane, tudi zaliti. V zemlji ostanejo kakor rečeno dve leti, na kar se še le izkopljejo, v roki požlahtné, ter presadé v drevesnico.

V podobi videli bi se potaknenci tako potaknjeni, kakor to kaže podoba št. 7. I. table.

Da se pridobivajo šibice kutin, bode potreba imeti v vsaki drevesnici ljudskih šol nekoliko kutin stalno nasajenih. No, za to bi bil pač najboljši prostor, katerega zaznamuje črka K načrta drevesničnega na strani čebelnika. Na tem prostoru naj bode kakih 10 vkoreničenih kutin, po 50 cm v čveterokotu nasajenih, ki se vsako leto obrežejo tikoma tal prav do golega; pa imamo šibic čez potrebo. Da bodo pa kutine čvrsto rastle, treba jih je saditi na globoko prerahljan svét in pa vsaj čez vsakih pet let zagnojiti. Zagnojé se pa kutine s tem, da se nanese na jesen gnoj med posamezne grme, ter se pusti tam čez zimo ležati. Na spomlad se pa zopet odnese.

Ker služijo za podlago pritličnim jablanam debelca svetega Ivana ali Ivanički, bode gotovo najboljše, da se vsadé ti v drevesnicah ljudskih šol prav blizo kutin. V načrtu drevesnice zaznamuje naj nam Ivaničke črka J. Zasadé se pa popolnoma tako kakor kutine. V obdelovanji nastane pa ta razloček, da se ne obrezujejo vsako leto na gladko tikoma tal, da se pridobé sajenice, ampak pusté se rasti in odjemljo se le iz tal — iz koreninnega vratu — rasteče že vkoreničene mladikice, katere se po tem ali še pikirajo, ali pa precej že v roki požlahtnene presadé v drevesnico. Med kutinami kakor Ivanički, ki imajo služiti za pomnožitev, mora biti pa zemlja vedno prosta plevela.

S potaknenci se pomnožuje tudi vinska trta. Potaknenci vinske trte se imenujejo ključi, nemški: (Schnitt- oder Blindreben), in razlikujejo se od kutinskih prvič v dolgosti,

drugič pa tudi v pripravi sami. V dolgosti v tem, da se narezujejo veliko daljši, namreč ne le 20 *cm* dolgi, ampak 50 do 60 *cm*; v pripravi pa v sledečem: vzamejo se krepke, to je prilično debele, popolnoma dozorjene in zdrave trtne mladike — ki odpadejo pri obrezovanji trt — in odrežejo ali pa še boljše, odkrhnejo se tako od dvoletnega lesa, na katerem so priraščene, da se končujejo na spodnjem koncu s koščekom, to je obročkom ali prstanom dvoletnega lesa, kakor to kaže pod. št. 8. I. table. Obroček zaznamuje črka O. Na zgornjem konci odrežejo se tikoma nad enim očesom. Kar imenujemo pri drevesu ali grmu popje (die Knospen), imenujemo pri trti oči (die Augen).

Ako pa nimamo toliko na dvoletnem lesu priraščenih mladik na razpolago kolikor želimo ključov, potem naredimo lahko iz jako dolzih mladik tudi po dva, tri ključe. V ta namen se odrežejo na spodnjih koncéh ravno tako kakor kutinski potaknenci, to je, tikoma pod očesom, navpik na os mladike, kakor to kaže pod. št. 9. I. table. Ker pa vrhi trtnih mladik dostikrat niso popolnoma dozorjeni, je vedno boljše, da se iz mladike, ki je dolga za tri ključe, narežeta le dva, iz mladike, ki ima dolgost za dva ključa, pa le samo eden. Tako pripravljeni ključi se vložé v zemljo, to je trtnico (Rebschule), zelo takó kakor potaknenci kutinski, le v tem nastane razložek, da se ne vtikajo v posamezne s klinom narejene lukinje, ampak vlagajo se v lepe, rédne, sproti narejene po 30*cm* oddaljene jarke, kakor kaže to pod. št. 10. I. table. Iz zemlje ne sme ven gledati več kakor eno samo oko — ali pa tudi nobeno. V krajih, ki niso vinorodni, pač nikakor ni potrebno, v drevesnicah ljudskih šol pomnoževati tudi vinsko trto; ali v vinorodnih krajih pa naj se to godi na vsak način — osobito na Dolenjskem. V vinorodnih krajih naj bi obsegala trtnica vsaj peti del vsake drevesnice in pomnoževale naj bi se v njih le take vrste trt, katere je spoznal in pri-

poročil kak strokovnjak kot za kraj najprimernejše. V trtnici ostanejo ključi dve leti. Sedaj še le se previdno izkopljejo, ter presade v vinograde pod imenom bilfe ali živice (Wurzelreben). Celo obdelovanje trtnice je pridna pletev in pa skrajšanje nastalih mladik na spomlad drugzega leta. To se izvrši tako, da se nareže vsaki trti le čisto kratek palček dveh očes in sicer iz najkrepkejše mladike; vse druge mladike se pa kar gladko odrežejo.

V načrtu drevesnice (tabla št. 2.) je prostor za trtnico nalašč izpuščen, in to zaradi tega, ker je pač najboljše, da se odloči v vinorodnih krajih za trtnico ljudske šole poseben od drevesnice ločen prostor močno peščenega sveta, ker ravno v takem se najboljši vkoreničijo ključi.

S potaknenci pomnožuje se dalje tudi grozdjiče svetega Ivana in bodeče grozdjiče; in sicer popolnoma tako kakor kutina. Za to ni potrebno o tem drugzega povedati, kakor da se zadobi za potaknence prav lepe šibice, ako se kakor pri kutinah tikoma pri tleh odrežejo starejše rastline, to je grmi, katere se misli pomnožiti.

V načrtu drevesnice odločen je grozdjiču svetega Ivana ali ribezu in bodečemu grozdjiču, še precej obsežen prostor, na levi in desni strani čebelnjaka. Zaznamujejo ga črke (G. st. J.) in pa (B. g.) Ta prostor je odločen za stalno vsajene rastline, katere imajo namen, dajati potaknence. Vsajene so pa ravno tako, kakor sosedne kutine ali pa sosedni ivanički. Za pomnoževanje obojnega grozdjiča, odločene so pa tudi lešice (g, g') zraven sejalnice. Zakaj da odločujemo obojnemu grozdjiču toliko prostora v drevesnici ljudske šole, ima svoj dobri vzrok in sicer v sledečem. Ako hočemo namreč, da se bodo učenci ponavljalne šole — mlajše v drevesnici podučevati ter za delo rabiti, bilo bi pač skorej neopravičljivo — z veseljem učili sadjereje, z veseljem izvrševali tudi v drevesnici njim pristojna praktična dela, je potrebno, da jih sem ter tje dre-

vesnico oskrbvajoči učitelj tudi s čim razveseli. No, in razveseljenje za učence bi bilo gotovo, ako bi jim rekel večkrat učitelj, ko je zrelo grozdjiče, tako-le: „no fantiči, kateri v drevesnici delate, pridite danes popoldan v njo, bodete grozdjiče zobali.“ Pa še nekaj je, kar popolnoma opravičuje obilnejšo gojitev obojnega grozdjiča vsaj v gotovih krajih. Blizo velikih mest se namreč še prav dobro izplača pridelovanje grozdjiča — posebno rudečega ali ribeza — ker ga mestjani jako radi kupujejo. Pridelovanje grozdjiča — in sicer bodečega — je pa tudi v od mest jako oddaljenih to-da ne vinorodnih krajih dobro, in sicer za napravo prav zdravega vina. Na Angleškem, Švedskem, Holandskem itd. imajo kmetovalci kar cele hribe na južnih plateh z bodečem grozdjičem zasajene, in to skorej zgolj le da napravljajo vino. Iz grozdjiča, posebno bodečega, pravilno napravljeno vino, je onemu iz grozdja vinske trte jako podobno. Zakaj bi se torej ne sadilo grozdjiče tudi pri nas v nevinorodnih krajih po lepo proti jugu visečih légah holmcev, da bi napravljali iz njega obilno vina, ki bi nam kaj prav prišlo? — Med grozdjičem bi se sadil lahko krompir, razumi se samo o sebi, da bi bilo treba gnojiti — ali rodovitost grozdjiča bila bi vsled tega le toliko večja.

Murve in maline (malnice) so pač tako majhnega gospodarskega pomena, da jih v drevesnicah ljudskih šol in sploh niti pomnoževati ni treba, in zato jih hočemo prezreti.

Smokve ali fige se pomnožujejo tudi s potaknenci kakor kutine, to-da, mladike se morajo rezati še le potem, ko že brsteti pričnejo; take vkoreničijo se gotovo vse.

C. Pomnožitev sadje rodečih rastlin z grubanicami.

Z grubanicami pomnožuje se lahko vse jagodato sadje, potem kutina in lešnik. Za poslednjega je ta način pomnožitve — grubanje — najbolj praktičen. Kako da se gruba,

hočemo prav na kratko povédati; kajti skoraj ni niti potrebno, da bi se pomnoževali v drevesnicah ljudskih šol tudi lešniki. Grubanice se napravijo lahko na dva načina. Prvi je sledeči. Rastlina — grm — katero se hoče za pomnožitev porabiti, se poreže v spomladi tikoma pri tleh. Vsled tega požene iz tal veliko število pognankov, kateri se spremené v poletnem času v mladike. Sledečo spomlad obsujejo se mladike, kakor kaže to podoba št. 11. I. table, z rahlo in rodovito zemljo, v ktorej se mladike prav rade vkoreničijo, že celo, ako se ob času suše ne pozabi na zalivanje. Tako obsute se pusti mladike eno ali pa, kar je odločno najboljše, dve leti. Sedaj se jim prst odsuje, odrežejo se od debla, ter presadé. Drugi in sicer odločno boljši način napravljati grubanice, predočuje nam pa pod. št. 12. table I.

Ravna se pa pri tem tako-le: Najprej se oprosté vseh stranskih izrastkov posamezne mladike rastline, katera se misli pomnožiti. Potem se sključijo prav na lahko k tlam, ter pritrdé s kljukicami v plitve jarčke tako, da se ne morejo več iz njih dvigniti. Jarčki se zasujejo konečno z dobro rahlo zemljo in storjeno je vse. V enem, že celo pa v dvéh letih se take mladike v jarčkih čvrsto ukoreničijo, na kar se od matrne rastline ločijo, to je odrežejo, izkopljejo ter presadé. Da se tako pogrubane mladike tim rajše vkoreničijo, se lahko na mestu, katero v zemljo pride, sasučejo to je v trto zvijó ali pa na spodnji strani nekoliko narežejo.

Ker je lešnik — razumi se da debeli ali laški in ne navadni divji — v naših krajih izginljivo majhnega pomena, mu nočemo v načrtu drevesnice niti prostora odločiti.

III. poglavje.

O daljnem ravnanju z dobljenimi divjakci, stratificiranim, pa ne v sejalnico posejanim semenom in s potaknenci v drevesnici.

Poglavitni namen drevesnic ljudskih šol in tudi vseh drugih mora pač védno ta biti, da se izgojuje v njih plemenito, lepo, krepko, visokodebelnato sadno drevje, kajti, ako se podajajo kmetijstvu drevnate sadne rastline — in to so skorej vse — v podobi nizkih, še čisto slabotnih, eno- ali dvoletnih požlahtnitev, ne velja vse to nič! Še čisto nizka sadna drevesca priprost kmetovalec — kmet — ne ceni, ker si misli, i kedaj bode iz tega drevo?! Ker pa ne ceni še čisto nizkih sadnih drevesc, sadi taka malomarno, se ne briga da bi jih obvaroval; in tako pride, da navadno vse tako drevjiče izgine iz gospodarstva v prav malo letih. Hudobni ali pa vsaj nerodni ljudje, paseča živina, zajeci — vse to pripomore da čisto nizko sadno drevje zopet izgine iz kmetiških gospodarstev. K večemu ga ostane kaj po vrtilih, pa še to nima navadno lepih, krepkih debl, lepo obličnih kron, ker jih gospodar ne zna izgojiti in ker mu manjka za to delo čestokrat tudi veselja in časa. Pisatelj teh vrst pozna že čez 20 let neko sicer še prav dobro oskrbovano ljudsko šolsko drevesnico; to-da po kmetijah okolo nje je videti prav izginljivo malo mladega sadnega drevja, in vendar se je sadilo. Ako se hoče torej, da se bode po drevesnicah ljudskih šol sadno drevje zaželjeno množilo tudi v kmetiških gospodarstvih in ne le po vrtilih, je neobhodno potreba, da se oddaja iz njih drevje, kateremu so lepa, zadosti visoka in močna debla že izgojena; katero ima pa tudi lepo vejno krono vsaj v pravi podlagi. Tako sadno drevo ceni najprostejši kmet, vsadi ga z pazlji-

vostjo, poveže lepo h kolu, ogradi itd. S kratka, pazi da si ga ohrani, da mu ne izgine iz gospodarstva predenj donaša sadu.

Poglejmo torej, kako se izgojijo lepa, čvrsta, visoka, žlahtna debla od vseh tistih naših sadnih plemen, ki imajo že po naravi v divjem stanu lastnost rasti v visokih dèbljih.

1. Izgojevanje visokodebelnatega peškatega sadnega drevja.

a) Izgojevanje visokodebelnatih jablan.

V sejalnici zadobljeni ter čez zimo v šopih po sto skupaj zvezani, prisuti enoletni jabelčni divjakci se izkopljejo na spomlad, ter posadé v tako zvane pikirne léhe, ali kakor pravimo strokovnjaško: pikira se jih. V ta namen se jim pred vsem skrajšajo koreninice, pa tudi debelca, in to tako, kakor to kaže pod. št. 13. I. table. Koreninice skrajšajo se namreč vse za polovico njih dolgosti, debelcem pusté se pa k večemu 4 popi. Pri skrajšanju koreninic se mora paziti pa védno na to, da so vsled réznje nastale rane, torej rézne ploščice (Schnittflächen) obrnjene proti zemlji, ne pa narobe proti nebu. Tako pripravljene divjakci se vsadé na ravno tako velike in ravno tako pripravljene lešice, kakor so bile sejalne. In sadé se zelo tudi ravno tako, kakor so se peške sejale, le s tem razločkom, da se naredé posamezni 20 do 25 cm drug od drugega oddaljeni jarki, ne le 5, ampak 10 do 15 cm globoki. V tako napravljene jarke se postavijo divjaki preko špage čisto navpik, za dobro dlan drug od drugega oddaljeni, ter se zasujejo lepo z zemljo. Tako zasajeno ali pikirano drevjiče se še dobro zalije konečno, ko je že cela lešica zasajena. Pri pikiranji, kakor pri vsem presajanji sadnega in drugega drevja, se mora prav dobro na to paziti, da se drevo nikdar globokeje ne vsadi kakor je rastlo poprej.

Za vsako drevesnico ljudskih šol zadostovalo bode popolnoma, ako se odloči za pikiranje jablanic vsako leto ena sama 1m široka in 6m dolga lešica. Na 6 metrov dolgosti pride lahko 24 vrstic drevijča, v vrsti pa stoji prav lahko 12 drevesic, kar znese 288 drevesic. V drevesnicah ljudskih šol naj bi se pa vzgojevalo po našem mnenju le 100 visokodebelnatih jablan na leto. Preostalo bi torej pri tako veliki pikirni léhi še 188 drevesic, katera bi se lahko razdelila med učence ponavljalne šole, ali pa prodala. Pikirana drevca ostanejo pa dve celi leti v pikirnih léhah, in ker je neobhodno potrebno, da se vsako tretje leto pusté pikirne léhe odpočiti, se morajo torej odločiti samo za jabelčne divjakce tri pikirne léhe. V načrtu drevesnice, tabla II. zaznamujejo te tri léhe črke: j, j¹, j².

Pikirano drevjiče se oskrbuje dalje tako-le: V prvem letu se pridno pleve, ako potrebno zalije, in na jesen, ako se je bati, da vtegne v zimskem času zajec priti do njega, se dobro namaže z redkim močnikom, obstoječim iz apna, volovske krvi, par žlic petroleja in kravjeka. Na spomlad sledečega družega leta, se za polovico skrajša vsem drevcem najviša in ob enem najmočnejša mladika, vse nižje nastavljene stranske, se pa kar gladko odrežejo. Med vrstami se more tudi zemlja plitvo zrahljati, kar se razume tako samo o sebi.

Gledé odrezavanja stranskih mladik pikirancev kakor tudi gledé odrezovanja, to je popolnega odjemanja mladik v drevesnici in sadjereji sploh, mora veljati sledeče pravilo. Kjer je kaka mladika ali kaka vejica starejšemu lesu priraščena, obdaja jo nekov prstan, kateremu se pravi vejni prstan (A string). V podobi št. 14. a. I. table zaznamuje vejni prstan črka (v). Kadar se hoče kaka mladika odstraniti to je odrezati, naj se nikdar tako ne odreže, da bi odpal tudi vejni prstan, torej ne tako kakor kaže črka b pod. št. 14., ampak vedno tako, da ostane vejni prstan na rastlini, torej tako, kakor kaže to pod. št. 14. črka c. Zakaj da se mora tako

obrezovati, je pač jasno. Zato ker nastane pri takem obrezovanju najmanjša rana, in se torej najlože in najhitreje zaraste.

Na jesen družega leta se pokopljejo vse jablanice, pa nikdar prej ko jim listje odpade, in prisujejo se po 100 in 100 debele v eno butarico zvezana na kakem zavetnem prostoru. Pri tem se mora pa dobro paziti, da se drevce na korenikah preveč ne poškodje in da se dobro prisujejo, ako potrebno tudi zalije.

Marsikdo bi vtegnil prašati: „I čemu je pa to dobro ali potrebno, da se s setvijo pešak pridobljeni divjakci še le pikirajo?“ Kratek odgovor na to je sledeči: zato je to potrebno, da se podlage krepko vkoreničijo, kajti povsod tam, kjer se prereže kaka korenika, izrasteti vsaj dve novi. Odločno najkoristnejše je pa pikiranje za hruškice, kajti nepikirane imajo čuda malo, da skorej nič stranskih koreninic, ali ravno stranske so pa najpoglavitniše, da se drevce prime, kadar se presadi.

Meseca januarja ali pa še-le začetkom februarja, tudi marca, se vzame vsaki dan po nekoliko prisutega drevjiča iz zemlje, nese se v zmerno zakurjeno sobo, kjer se, kakor pravimo, požlahtni v roki. Za to požlahtnitev se vzamejo cepiči vrste (sorte), katera se zove „zlata angleška zimska parmena“. Cepiči te vrste se izvolijo iz več vzrokov. 1. Je ta vrsta kaj hitre in čvrste rasti; 2. raste popolnoma ravno; 3. daje drevje najlepše oblike; 4. prične roditi kaj zgodaj v obilni meri jako žlahtno sadje. Požlahtni se pa po načinu, katerega imenujemo sedlanje, nemški Sattelschäften. Nekateri imenujejo ta način požlahtnenja „požlahtnenje z doklado ali priklado“. To se nam pa nikakor ne dozdeva vmestno, kajti, zakaj bi se neki zval cepič, najvažnejši del požlahtnitve, doklada ali priklada? Tako cepiti je najbolje, kajti sedlanje je najhitrejši in najbolj gotov način požlahtnenja — ako se ga človek dobro privadi. Oglejmo si zdaj prav natanjko, kako se požlahtnuje drevjiče s sedlanjem v roki?

Drevesica, ali oziroma na cepiče podlage, se imajo v kakem košu ali škafu stoječa, ter okolo korenik z kako mokro ruto ali pa mokrim mahom obdana. Kdor požlahtnuje, se vsede k mizi, vzame podlago v roke ter jej pred vsem vodoravno odreže z drevesnimi škarjami dobro dlan nad korenikami debelce, to je, skrajša ga. Na to prikrajša tudi korenike za toliko, da jih znabiti le polovica dolgosti ostane na podlagi. Tako z drevesnimi škarjami prikrajšana debelca podlag, se morajo pa še z velikim vertnem nožem lepo gladko pričeliti; kajti škarje so ja kolikor toliko stisnile in tudi zmastile. Tako pripravljena podlaga se položi pred sè na mizo in prične se cepič pripravljati. Na cepiču se poiščeta ali izvolita dva precéj narazen in nasproti vmeščena popa, na primer tako, kakor kaže podoba št. 15, I. table a in b. Cepič s tako izbranimi popi, se vzame na to tako v levo roko, kakor je videti na podobi št. 16, table I., namreč da leži pop a na kazalcu, pop b pa tikoma pred palcem. Lokat levece se drži pri tem trdno k životu, to je k prsom pritisnena. Z desno roko vzame se pa cepilni nožiček podoba št. 17* in z njegovo ravno klinjo a ne pa zakroženo b, se nekoliko zarezé cepič, 0.5 cm pod popom b, navpik na njegovo os. Z ravno isto klinjo potegne se dalje navpično na prvo zarezo in bolj ko le mogoče vstricho k osi cepiča druga zarezá, tako da odpade cepiču mala, dolgemu pa ozkemu nohtu podobna trščica. Obedve ti zarezí ponovite se še dva- do trikrat, sploh tolikokrat, dokler ni na cepiču prva zarezá za dobro tretjino debelosti njegove globoka, druga pa za dobra dva centimetra dolga, kakor nam ga predstavlja podoba št. 18, table I. Tako daleč pripravljene cepič se vzame na to tako v pest leve roke, katera se drži trdno k prsom prisljonjena, da pride pop a na palec oprt,

* Taki cepilni nožički se dobé pri Gebrüder Dittmar v Heilbronn-u pod številko kataloga 11 in imenom Oculirmesser mit Veredlungsmesser za 1 gld. 80. Pri gospodu Janozu Košir-ju v Kamniku pa za 70 kr.

torej tako, kakor to kaže podoba št. 19, table I. Z desnico se pa pristavi ravna klinja cepilnega nožička dolgi zarezi tako, da se, ako le mogoče, popolnoma dovrši cepič z enim samim urnim in ročnim potezlajem od leve proti desni strani, to je, da se mu dá podoba št. 20, table I. Tako dovršene zarezne na cepiču imajo svoja posebna imena. Na os cepiča navpično izpeljano imenujemo namreč sedlo, povševno čez os cepiča izpeljano pa stopinjo. Kar se tiče teh dveh imen, se jih moramo, za-se v nadaljevanji dobro razumeti, strogo držati. Dolgost cepiča se določi po številu popov, kateri se mu pusté. Za požlahtnitve jablanic v roki zadostujejo štirje popi popolnoma; namreč, eden za stopinjo ali, kakor se tudi reče, na hrbtišči cepica, drugi 0.5 *cm* nad sedlom, in tretji in četrti višej gori. Povedati je potrebno, zakaj da se mora pri pripravi cepiča strogo na to gledati, da pride en pop skoro tikoma nad sedlo drugi pa za stopinjo ali na hrbtišče. No, prvi ima ta namen, da se rana na vrhu podlage, to je tam, kjer se je skrajšala, prav hitro in gotovo že v prvem letu zaraste, ker se čez nje izlije iz popa b rasteči pognanek — poznejša mladika — s svojim vejnim perstanom. Drugi pop a ima pa ta namen, da drevce požlahtnjeno ostane, ako mu tudi veter, človek, pes ali kdor si bodi cepič nad sedlom odlomi, kar se pripeti kaj rado in ne redkokrat. Pripravo cepiča pojasnili smo tukaj kolikor le mogoče natanjko, toda, skoro gotovo bode vendar-le ves popis marsikomu še nejasen; kajti marsikaj na svetu je podobno Kolumb-ovemu jajcu, to je, en sam pogled, kako se praktično izpelje kako delo, izdá več, kakor pa najboljši, še tako dolgi popis. In taka je pač tudi z požlahtnenjem po načinu sedlanja. Priznati hočemo tudi, da je popolnoma mogoče pripraviti cepič za sedlanje tudi na drug način; ali najpraktičnejši, najpripravniši je vendar-le tukaj popisani.

Kako pa pripravimo podlago? Podlaga se vzame v levicu in z desnico se pa položi cepič tako na njo, da pride njegovo

sedlo na rézno ploščico podlage. Z nohtom leve roke se zaznamva na lubadu* podlage, do kje sega stopinja cepiča, ki se zopet odloži. Z nožičkom se pa potegne od znamenja do vrha podlage tako, da nastane na podlagi, ako le mogoče, stopinji cepičevi kongruentna rézna ploščica, kar se dá doseči le pri drobnih podlagah. Pri tem gre pa dobro na to paziti, da ne odpade samo iz lubada, ampak iz lubada in lesa obstoječa, dolzemu nohtu podobna trščica. Čisto nič pa ne dé, ako nastane rézna ploščica na podlagi, katero zamoremo tudi stopinjo podlage imenovati, nekoliko širša memo one na cepiču — kar pri krepkih, to je debelih podlagah skorej ne more biti drugače. Najboljše je res, ako se lubad stopinje na cepiču okrog in okrog popolnoma strinja z lubadom stopinje na podlagi; zadostuje pa tudi, ako je to slučajno le preko ene strani. Tako pripravljena podlaga bila bi torej ona na podobi št. 21, table I.

Kako da se dalje ravná s pripravljenim cepičem in podlago, je pač razumljivo skorej samo o sebi. Stopinja b cepiča A, podobe št. 22 se položi na stopinjo b¹, podlage B tako, da se s to popolnoma strinja na obeh ali pa vsaj na eni strani. Cepičevo sedlo a se spravi v dotiko z rézno ploščo a¹ na vrhu podlage, cepič se z vezilom k podlagi pritrdi, vse rane se z cepilnem mazilom zamažejo in požlahtnenje je končano. Za vezilo se rabi z najboljšim vspehom prav debel bombaž (št. 4), katerega štrene se razrežejo v primerno dolge koščke ter ovržejo okolo vratu. Pri vežnji se mora paziti prav dobro na to, da se 1. vez trikrat trdno ovrže najprej tikoma pod sedlom cepičevim, potem 2. dvakrat tikoma nad popom a hrbtišča cepičevega, 3. dvakrat tikoma pod popom a, 4. dvakrat na koncu cepičevem in konečno 5. še trikrat pod cepičem okolo

* Za nemški izraz „Baumrinde“ posluževati se hočemo lepega vipavskega izraza lubad-a, ne pa gotovo napačnega izraza: koža ali skorja.

same podlage, kjer se naredi vozal. To veženje nam predočuje podoba št. 23, table I. Med vežnjo se drži podlaga v levi roki, cepič pa se tišči s palcem k podlagi, z desnico se pa ometa véz okolo podlage in cepiča. Za cepilno mazilo se rabi z najboljšim vspehom tako zvana mrzlo tekoča cepilna smola, katera se napravi tako-le: Vzame se en kilogram čiste smrekove smole (borovčeva ni tako dobra), ki se počasi raztopi v kaki kozici, najboljše železni, nad žerjavico, nigdar pa ne nad plamenom! Med topenjem je treba vedno mešati. Raztopljeni smoli se dodaja po malem med vednim mešanjem 140 gramov najmočnejega, nekoliko sogretega alkohola — špirita — in pa dve žlici lanenega olja. Napravljena cepilna smola se izlije v dobro se zapirajočo kositarno puščico, katere pokrovo je pa vendar prevideno z majhno lukinjo, da more sprejeti, kakor svinčnik dolgo in ravno tako debelo palčiko. Puščica ima pa tudi pritrjeno, iz žice narejeno kambico, da se more ročno prenašati in pri požlahtnenji večjega drevja tudi obešati. Tako puščico predstavlja v polovični velikosti podoba št. 24, table I. Tako napravljena in spravljen cepilna smola ostane vedno brez vsega sogrevanja toliko tekoča, da se zamore namazati na požlahtnitve s palčiko tudi v hladnem vremenu. Na zraku se pa taka smola potem hitro strdi in požlahtnitev je pod njo kaj izvrstno zavarovana pred neugodnim vplivom zraka. Primeri se lahko, da postane smola v prav hladnem vremenu vendar-le nekoliko pretrda. Da se zmehča, ni drugo potrebno, kakor da se jej prilije nekoliko špirita, ter se dobro pomeša.

Pri zamazovanji se mora pa dobro paziti, da se ne zamaze tudi pop na hrbtišči cepičevem in pa oni nad sedlom, in da se ne pozabi zamazati tudi rana na vrhu cepičevem. Tako v roki požlahtneno drevjiče prisuje se z vlažno zemljo v kaki toliko gorki kleti, da ne zmrzuje v njej, z povševno lego v 20cm oddaljene vrste. Paziti se mora pa pri tem delu, da ne pridejo i vezi v zemljo, kajti sicer do spomladi rade sprsté.

Kakor hitro se kedo dobro izuri v požlahtnjeni po načinu sedlanja, požlahtni prav lahko do 100 drevesic na dan; in sicer po zimi, ko je dan dolg komaj 9 ur. Konečno naj še omenimo, od kod izvira pri tem požlahtnjenju imé — sedlanje? Nekdaj se je namreč ta način tako izvrševal, kakor kaže podoba št. 25. table I. Podlaga se je skrajšala povšev in ne vodoravno, dosledno temu se je naredila tudi cepiču res sedlu podobna zarez — sedlo. Tako izpeljana požlahtnitev je pač imela svojo korist; to-da, bila je pa jako zamudljiva. Pojasneni dandanašnji način bi morali torej imenovati skoraj zboljšani način sedlanja.

Velike koristi zimskega požlahtnjenja ali požlahtnjenja v roki so: 1. Opravlja se v času, ko ni v drevesnici nikakega drugega dela. 2.) Opravlja se popolnoma zložno pri mizi sedé. 3.) Doseže se eno celo leto pred odgojeno drevje kakor brez zimske požlahtnitve z naravnostnem presajanjem divjakov v drevesnico.

Zgodaj na spomlad, ko se prične v naravi že dobro obujati rast, presadé se taka po zimi v roki požlahtnjena jabelčna drevesica v drevesnico. O tej naj tukaj najprej povemo kaj splošnega.

Kak namen da ima drevesnica — nemški die Baum-schule — bilo je povedano precej v pričetku tega odstavka; namreč ta, da se odgojuje v njej lepo, krepko, visokodebelnato drevje. Ko se odločuje prostor ali svet za drevesnico, se mora pred vsem prašati, kje se bode napravila, na kakem svetu, v kaki légi in kako velika?

Gledé sveta je paziti, da se osnuje drevesnica v dobrem, to je po naravi že močnem, rodovitem, ne pa v slabem, pustem, nerodovitem svetu. Nekdajšno dotično pravilo, da se mora odločiti za drevesnico pust svet, da se v njemu drevje preveč ne zmehkuži, dandanes več ne velja. Izprevidelo se je namreč, da je veliko boljše v prilično dobrem svetu popolno-

ma odgojiti lepo, krepko, čvrsto, mladično drevo, v treh, k večjemu štirih letih, kakor pa doseči na pustem še-le v šestih, ali morda celo še le v 8—10. letih ne lepo, ker slabotno in že starikavo drevo. Svet za drevesnico tudi ne sme biti plitev, ampak vsaj eden meter globok, ne prekamnit, posebno pa tudi ne močvirnat. Želeti bi bilo pač le rahlega sveta ali največkrat se ne dobi. Kjer je sploh težak — ilovnat — svet, vzeti se mora tak za ljubo, kjer je pa lahak, peščen, pa tudi. Najboljši svet za drevesnico je odločno v dobri nemočvirni senožeti, dobri njivi, ali pa tudi na dobrem, globoko zemljatem pašniku, osobito ako je obraščen z grmovjem. Za drevesnico kak nič vreden pust svet odločiti, se pravi, zagotoviti uže naprej, da bode trud zastonj.

Gledé legé drevesnice velja naj pa sledeče pravilo. Osnuje naj se, ako le mogoče, v ravnini ali pa vsaj v jako položnem in preko solnca obrnjenem kraju in sicer v zatišju, že celo, kjer burja vlada. Z drevesnico v kak kot siliti, kjer slana rada škoduje, ne gre, marveč naj bode kolikor le mogoče na videzu, blizo, da ako le mogoče tikoma ceste; in sicer zaradi dobrega izgleda memo idočim. Pozabiti se pa ne sme pri odločitvi sveta za drevesnico, da se mora v njej dostikrat zalivati; in zaradi tega naj bode voda v drevesnici sami ali pa vsaj v njeni bližini.

Velikost drevesnice je odvisna od več okoliščin, kakor:

- 1.) Od števila dreves, katera se nameravajo v nji izgojiti vsako leto.
- 2.) Od števila let, katera se potrebujejo za izgojo visokodebelnatih dreves.
3. Od števila let, katera se odločijo za odpočitek posameznih oddelkov.
- 4.) Od večje ali manjše pripravnosti drevesnice gledé potov, stez itd. v njej. Nekaj prostora smo za drevesnico ljudske šole že določili, to v setvinih, pikirnih itd. lešicah. Zdaj bodemo pa šli tako naprej in bodemo rekli: v drevesnici ljudske šole naj se izgoji vsako leto 100 visokih jablan, 100 visokih hrušek, 50 visokih če-

šenj, 50 visokih orehov in 50 visokih kostanjev. Zravno tega pa še vsako leto 25 pritličnih jablan, 25 pritličnih hrušek, 25 marelic, 25 breskev in 100 sliv ali češpelj. Torej vsega skupaj 550 drevesic na leto. Za popolno izgojitev potrebujejo naj se štiri leta, za odpočitek vsakega oddelka pa po dve leti. Po teh številkah bomo torej v nadaljevanji prostor določevali ter ga v načrtu drevesnice tabla II. nanašali. Konečno bomo še dodali, kolikor potrebno prostora za potrebna pota, steze, nabate itd., ter vse skupaj sošteli; in tako določili prav na tanjko, kako velik mora biti prostor za drevesnico ljudske šole, da vstreže nastavljenim pogojem. Ako bi se hotelo pomanjšati število dreves, katero bi se mislilo vzgojiti na leto v drevesnici ljudske šole, v prav majhnih občinah, recimo za polovico, ali pa v prav velikih za polovico povečati; pomanjšati ali povečati bi se moral enako tudi za drevesnico potrebni prostor.

Pa vzgojimo dalje visoko debelnate jablane.

Zgodaj na spomlad se morajo, kakor že rečeno, v kleti prisute, v zimskem času v roki požlahtnjene jablanice v drevesnico presaditi. V ta namen mora biti že prostor odmerjen in tudi pripravljen. Prostor odmeri se tako-le: Jablanice se zasade v drevesnici popolnoma v réd. Vrste morajo biti 50 *cm* druga od druge, drevesica v vrstah pa po 35 *cm* drugo od druge oddaljena. Ako si pridržimo za širokost prostora, na katerega mislimo jablanice saditi, dolgot dozrajšnih sejalnih in pikirnih léh, torej 6 *m*, potem zadobimo njegovo dolgot, ako preračunimo najprej, koliko drevesic bode šlo v eno vrsto, in potem pa, koliko vrst da bode potrebnih, da posadimo vanje 100 drevesic. Prvi račun je sledeči: $600 : 35 = 17\frac{3}{5}$ ali okroglo 17 drevesic pride v eno vrsto, ker se ne more saditi do samega robca. Drugi pa sledeči: $100 : 17 = 5\frac{15}{17}$ ali okroglo 6 vrst po 50 *cm* druga od druge oddaljenih. Oddelek za visoko debelnate jablanice segal bode torej od pikirnih

léh jablanic 6 metrov naprej. V načrtu drevesnice, tabla II. zaznamovati ga hočemo s črko J. Pripravi se pa ta prostor s tem, da se prekoplje že na jesen 60 do 70, najmanj pa vsaj 50 *cm* globoko ter poravna. Tako globoko prekopavanje imenujejo Nemci s tujim francoskim izrazom „das Rigolen des Bodens“. Izvršuje se pa tako globoko prekopavanje tako-le: Najprej se izmeče po dolgič ali pa po čez, kakor delalcu bolje kaže, 60 *cm* širok in ravno toliko globok ter čez celi kos segajoč jarek. Izkopana zemlja se zmeče poleg jarka na kup. Na to se prekoplje precej zraven ravno toliko sveta, s katerim se zasuje prvi jarek. Tako se dela dalje, dokler ni prekopan ves odločeni svet. Na koncu dela ostane seveda poslednji jarek prazen, ali ta se zasuje pa s prstjo, katera se je izmetala na kupec iz prvega jarka. Sledečo spomlad se tako prekopani in zrahljani svet najprej lepo poravna ter precej posadi z jablanicami, katere smo po zimi v rokah požlahtnili. Drevesica se znesó v ta namen previdno v jerbasih v drevesnico, kjer se zasadé tako-le: Preko prekopanega kosa J napneta se po črtah a, b in c, d dva lanca, razdeljena v dele, 50 *cm* — in sicer tako, da pridejo posamezna znamenja obeh lancev med sabo v popolnoma pravokotno zvezo. Čez tako napeta lanca napne se potem preko črte a, c tretji, ki je razdeljen v dele po 35 *cm*, in sicer tako, da pride prvo njegovo znamenje natanjko na prvo znamenje lanca c, d. Posamezni deli se zaznamujejo najboljše na lancih, če prišijemo male košččke rudečega platna ali sukna. Kadar so vsi trije lanci napeti, se napravi z lopato, ki je taka in tako nasajena, kakor kaže podoba št. 26, I. table, pod vsakem znamenjem tretjega lanca ena trivoglata jamica. Kadar so vse jamice vzdvignene, pričnó se v nje saditi drevesica. Preden j se pa to stori, se skrajšajo še enkrat vsakemu drevesicu posebej vse korenike, to pa k večemu za 1 *cm*. Potem se postavi drevce tikoma znamenja na lancu v jamico, in sicer k večemu za

1 cm globokeje, kakor je rastle prej v pikirnih léhah, kajti prvo pravilo umnega presajanja lesnatih rastlin se glasi tako-le: Ne presajaj nikdar globokeje, kakor je prej drevo rastle. V jamico zadosti globoko postavljeno drevce se pa tudi ne sme kar z zemljo zasuti, kajti brž drugo pravilo umnega presajanja lesnatih rastlin glasi se pa tako-le: Glej, da pridejo pri presajanju korenike rastlin v ravno isto légo, v kateri so bile prej, da se torej vsled teže na nje djane zemlje, ne povesijo. K vsakemu drevcu se mora torej lepo poklekniti, z levico držati debelce drevesca, v pravi globokosti tikoma znamenja ter ga večkrat nekoliko potresti, z desnico pa pokladati rahlo, fino zemljo pod in med korenike. Kdor pri presajanju lesnatih rastlin prizanaša kolenom in prstom, ne opravlja tega dela nigdar prav, in med sto rastlinami se jih bode le malo dobro poprijemalo in rastle.

Kadar so že vse korenike z zemljo podložene in obdane, potem se sme še le z majhno matikico (pod. 3., I. table) ostanek vzdvignene zemlje v jamico potegniti, ter jo previdno z nogo nekoliko pritlačiti. Kakor hitro je na ta način cela vrsta drevesic zasajena, poravná se z grabljami zemlja med drevesici in konečno se jim prilije. Sproti zalivati, ko se sadi, ni dobro, kajti potem nastane lahko med delom blato. Po prvi vrsti zasaki se isto tako druga i. t. d., dokler niso vsa drevesica popolnoma pravilno in lepo rédno zasejena. Kjer vlada silen veter — burja — je priporočljivo, obrniti hrbtišče cepičevo védno proti vetru, ker ga potem ne odvali tako lahko.

Zdaj pogledjmo, kaj imamo še opraviti v drevesnici s tako vsajenimi jabelčnimi drevesici v prvem letu. Kjer se požlahtnjitev dobro sponese, zarene cepič čez tri ali štiri tedne že precéj dolge pognanke in sicer navadno vsak toliko, kolikor smo mu popov pustili, torej tri do štiri. Prav lahko mogoče je pa, da zarenejo tudi podlage po več pognankov? Kaj pa s

temi početi? Na cepičih rasteči pognanki se puste kar na miru; iz podlag rasteči se pa tudi ne odstranijo precej popolnoma, ampak le skrajšajo se nekoliko s tem, da se jim odščipnejo vršički. To odščipanje ali odščćenjenje imenujemo s tujim, baš francoskim tehničnim izrazom „pinciranje“, katerega se hočemo tudi posluževati v nadaljevanji. Praša se, zakaj se pa ne smejo kar odstraniti iz podlag rasteči pognanki? Zaradi tega ne, da odpeljuje prvič nekoliko iz zemlje dohajajočih redilnih snovi od cepiča in jih porabijo za-se; in drugič pa še zato, da pripomorejo k zdebelenju podlag. Vediti moramo namreč, da dohaja redilni sok, katerega lésnate rastline po svojih korenikah iz zemlje v sé srčejo, po lesu, to je po lesnih celicah, v nadzemeljski del rastline; med lesom in lubadom se pa povračajo kemično prestrojene nazaj proti zemlji. Pri tem povračanju vstvarja redilni sok vse, kar nastane novega na rastlini, posebno novi les. Vsako leto zdebeli se namreč vsaka lésnata rastlina za en prstan, katerega imenujemo prosto „letnico“ (Jahresring). Predenj pa nastane istinito nova letnica, se napravi med lubadom in starim lesom še le neka bela, mehka tvarina, katera se imenuje spreminjalna snov, ali s kratka strokovno (tehnično) „kambium“. Kambium nastane tudi med lubadom in lesom v roki požlahtnenega drevca, od koder se urine med cepič in podlago, obudi kambium tudi v cepiču ter stori tako, da se cepič prime na podlagi ter raste. Ako bi se pa vsi iz podlag rasteči pognanki kar odvrgli, potem bi se med podlago in cepičem nabralo toliko kambiuma, da bi cepič od podlage odrival, ga silno k vézi pritiskal ter tako provzročil, da bi se véz jako zajela v cepič. Da, ako bi bil kdo toliko nepreviden ali prenagljen, da bi kar odstranil vézi, kakor hitro bi zapazil, da so se cepiči poprijeli in tudi že začeli zajedati se v vézi, potem bi kambium večino cepičev odrinil toliko, da bi jih že lahko odvalil najmanjši veterc. Zato naj se torej

pusté iz podlag rasteči pognanki, le pincirajo naj se nekoliko. Vezi naj se pa nigdar prej ne odvzamejo, dokler niso vzrastli pognanki na cepičih že za malo péd dolgi, naj se tudi zajedajo v véz kolikor hočejo, vsaj se pozneje vsled zajedanja nastale raze zarastejo prav v kratkem času popolnoma. Da, in še takrat, kadar so na cepičih pognanki že za malo péd dolgi postali, naj se ne odvzamejo vézi popolnoma, ampak prerežejo naj se le z okulirno, to je zakroženo klinjo cepilnega nožička, z enim samim potezljajem na nasprotni strani cepiča. Ako se pri tem delu prereže tudi lubad podlag, čisto nič ne škoduje, kajti še koristno je, ker se odpelje ravno po tako nastali zarezi nekoliko kambiuma od cepiča ter tako padlaga prisili, da se zdebela ravno na tem mestu.

Na vse tukaj navêdeno se mora še posebno paziti, ako se ne požlahtnuje po načinu sedlanja v roki, ampak že v zemlji rasteča drevesica, kajti pri takih nagaja kambium še v veliko večji meri.

Pincirani pognanki podlag, kateri so požlahtnitev sprejeli, se odstranijo popolnoma še le o sv. Petru, to je koncem junija.

Toda marsikatera v roki izvršena požlahtnitev se ne spnese. Kaj je storiti v tem slučaju? Ako je tudi podlaga suha, potem ni storiti čisto nič, k večemu se izruje ter proč vrže. Ako je pa podlaga živa, potem se jej pustita dva naj čvrstejša pognanka neprikrajšana, ostali se pa pincirajo. Neprikrajšani pognanki se pusté za okulacijo — požlahtnjenje v list ali peró, kakor se pravi — katera se vrši ob času družega soka, to je okolo sv. Petra. Da je v drevcih in lésnatih rastlinah sploh nastopil drugi sok, spozna se prav lahko po tem, da vršički pognankov z nova zarenejo, to je, zdaljšajo se spomladanski. Okuluje se pa tako-le:

Vzamejo se od spomladi izrastle mladike (v našem slučaju angleške zlate zimske parmene), katerim se odstranijo precej vršički — $\frac{1}{4}$ cele mladike — in pa vsi listi. Vršički se odstranijo zato, ker niso popi na njih še dovolj dozorjeni za okulacijo, listje pa za to, da se mladike prehitro ne suše, to je, da ne izpuhte po listju vodo iz sebe. Listje se pa odvzame mladikam tako, da ostanejo polovice listnih pecljev na mladikah. Z okroženo, t. j. okularno klinjo b cepilnega nožička, pod št. 17. I. table, se zareže v lubad 0.5cm visoko nad popom, katerega se misli porabiti, kolikor mogoče vodoravno zarezo, torej tako, kakor to kaže v pridjani podobi št. 26. table I. črtica a, b. Z isto klinjo se napravite potem še na levi in desni strani izvoljenega popa še dve, v podobi sablje krivi zarezi a c in b c tako, da pride pop v mali lubadni ščitek a, b, c. Zdaj pride poglavito delo okulacije na vrsto, to je — izmikanje ščitka. Vsak pop ima namreč v sebi neki iz samega kambiuma obstoječi kegljiček, kateri je prav rahlo prirašen k lesu mladike. Ta kegljiček hočemo vegetacijski ali živni kegljiček imenovati. Pri izmikanji ščitka se mora ravnati tako, da ostane ta živni kegljiček v popu ne pa na lesu mladike. Ako ostane kegljiček na lesu, ali pa ako se odvali ter pade na tla — kar se prav lahko spozna po tem, da se vidi v ščitku na mestu, kjer je pop priraščen, mala luknjica — po tem ščitek ni za rabo. Da se ne izmakne ščitek z kegljičkom vréd, se mora tako-le ravnati. Mladika se drži kakor pri sedlanji (vidi pod št. 16. I. table) v levici, s palcem desne roke se pa tako pritiska na ščitek in na njem vmeščen pop od črke a proti črki c pod 26., da je primoran sukati se ob enem od črke a proti črki b, in črki c, torej takorekoč v diagonali a, d, ter se odločiti od lesa. Ako se posreči, ščitek z vegetacijskim kegljičkom vréd odluščiti, se prime za ostanek listnega peclja, katerega se vtakne v usta, ter drži z ustnicami. Med tem se napravi ročno z okroženo klinjo, cepilnega

nožička na pognanku — zdaj že mladiki podlage podoba 27. table I. v lubad počezna zarez a, b. Iz sredine te zareze napravi se pa precej drugo na prvo navpično podolžno zarezo c, d. Tako se zadobi na podlagi tako imenovano T (te) zarezo. Obedve se morate pa izpeljati tako, da le skozi lubad sežete, ne pa tudi v les. Prva se naredi za spoznanje daljša, kakor je ščitek na vrhu širok, druga pa za spoznanje krajša kakor je dolg. Kakor hitro je T zarez izvršen, oddvigne se s koščico c cepilnega nožička podoba 17. lubad tako, kakor kaže črka x podobe št. 27. table I. Za tako pridvignjeni lubad zatakne se ročno ščitek. Pri zatikanji ščitka se poslužujemo ostanka listnega peceljna na njem in pa kolikor toliko tudi koščice cepilnega nožička, s katero se seže za pop ščitka, da se z njo porine na lahko doli v zarezo. T zarezo veliko širšo in daljšo napravljati, nego je ščitek širok in dolg, bi bilo napačno. Še bolj napačno bi pa bilo, ako bi se ščitek tako nizko uložil, da bi med njegovim zgoranjem robcem in robcem počezne zareze ostala kaka špranja, to je kaka lubada prosta črta. Pri vmeščeni ščitka gre dalje še na to paziti, da se vmestita podlagam, ki imajo en sam pognanek, dva ščitka, namreč drug nad drugim. Podlagam, katere imajo pa dva pognanka, vmesti se v vsacega po en ščitek. V prvem, kakor drugem slučaju naj se pazi pa še na to, da se 1.) vmesté popi — ščitki — bolj nizko ko mogoče, in 2.) védno na notranji strani v laht, nikdar pa ne na zunanji, v komolec. Na to se mora paziti zaradi tega, da se ne dobé v podobi bajoneta skrivljena debela. Pravilno vmeščeni ščitki se povežejo konečno z lipovim, akacijevim, murvovim, konopnениm ali kar je še najboljši, z rafija likom (Raffiabast). Rafija lika se dobi pri administraciji Weinlaube v Klosterneuburgu pri Dunaji kilo po en forint, ki zadostuje za vsaj 10.000 okulaciji, pa prej ko ne še za več. Lipov lik se mora pred rabo zmočiti, oni rafije se rabi pa kar suh. Pri povezovanji samem gre dobro na to

paziti, da se čvrsto nategne vez tikoma nad in tikoma pod popom. Zamazati ni potreba okulantov čisto nič in isto tako tudi ne pognankov nad vloženimi ščitki krajšati. Ako bi se pognanki nad vloženimi ščitki skrajšali in to tikoma nad njimi, zagnali bi popi še v letu okulacije in taka okulacija se zove okulacija z živim popom. Ako se pa nič ne skrajšajo pognanki nad vloženimi ščitki, zarenejo vloženi popi še le na spomlad sledečega leta, potem ko so se odrezale mladike tikoma nad njimi. In tako okulacijo zovemo okulacijo s spečim popom. Poslednja okulacija je vedno boljša memo prve; kajti pognanki okulacij z živim popom dozore do zime navadno kaj slabo, tako da jih ta ali le deloma, ali pa tudi popolnoma uniči.

Popolnoma dovršeno okulacijo nam kaže podoba št. 28. I. table. Nekateri mislijo, da se mora pri okulaciji žlahtni pop (ščitek) vložiti natanjko na mesto popa na podlagi. Ali temu ni tako, vmesti se ravno nasprotno vedno na mesto podlage, kjer ni popa.

Čez štirinajst dni po dovršeni okulaciji se pogledajo v drevesnici okulanti. Tisti, katerim so listni pecelji že odpadli, so se prav gotovo dobro sponesli ali prijeli, in isto tako tisti, katerim precej odpadejo, ako se le malo s prstom pomajó. Vsi tisti okulanti pa, katerim se listni pecelji trdno držé, se niso sponesli, se niso prijeli, in okulacija se mora na drugem, nekoliko višjem mestu ponoviti. Vezi se odvzamejo okulantom še le čez dobre štiri tedne po okulaciji, in sicer prosto na ta način, da se jim le vozli odrežejo, sicer pa se pusté popolnoma na miru. Razun vsega do zdaj navédenega dela nimamo v prvem letu z jablanicami v drevesnici drugega dela, kakor:

1. Drevesica se oplevejo po potrebi enkrat, dvakrat ali še večkrat, kajti plevelna drevesnica je najboljši dokaz zanikernosti njenega oskrbovalca.
2. Drevesica se zalijo ako je suša, toda nikdar ne z gnojnico.
3. Drevesica se tikoma pred zimo plitvo okopljejo, v krajih, kjer ne

vlada silen veter (burja). Kjer pa silna burja brije, se stori bolje, da se opusti to delo, ter drevesicem odzame le listje, da jih burja tako ne maja, ter da jim ob času pišote (dež z burjo) ne napravlja okolo debele lukenj v zemlji. 4. Drevesica se namažejo prav dobro čez in čez, od tal pa do vrha, z redkim, iz apna, volovske krvi in par žlic petroleja zamešanim močnikom, da jih v zimskem času ne poškodujejo zajeci. Kaj dobro je, ako se dodá takemu močniku še nekoliko volovskega žolca in kravjeka. Drevesicem tudi količke dodajati ter jih na te privezovati, je popolnoma nepotrebno, potratno.

Zdaj poglejmo, kaj imamo opraviti s tako obravnavanimi drevesci v drugem letu. V drugem letu se prično že izgojevati lepa, ravna, pri tem pa tudi krepka, to je zadosti debela débla. Pri tem se ravna pa tako-le. Drevce, katero je dobro sprejelo zimsko požlahtnitev, ali požlahtnitev v roki, je na spomlad družega leta tako, kakoršno nam predočuje pod. 1. a table III. Drevce, katero pa ni sprejelo zimske požlatnitve, pač pa okulacijo (torej okulant) je pa na spomlad tako, kakoršno nam kaže podoba 2. a table III. Obrezati se morate obedve drevesici in sicer tako-le. Prvemu se prikrajša najprej najvišja mladika ali glavna voditeljica 1, in sicer tako, da se je polovica odreže, ako je slabotna znabiti le 15 do 20 cm dolga in pri tem se vé da tudi primerno tanjka. Ako je pa krepka, 50 ali še več cm dolga, in temu primerno tudi debela, se je odvrže le tretji del. Pri tem skrajšanji se mora pa paziti prav dobro na to, da se 1.) skrajša mladika nad popom, kateri je na nasprotni strani umeščen tistemu popu, iz katerega je izrastla mladika (glavna voditeljica) sama v prošlem letu. Ako je torej izrastla mladika (glavna voditeljica) na levi strani cepiča, se skrajša nad popom, ki je vmeščen na desni strani mladike. 2.) da se odreže mladika (glavna voditeljica) tikoma nad določenim popom — pa nikdar vodoravno s škarjami ampak védno povševno z ojštrim vrtnarskim nožem.

Kadar je glavna voditeljica tako obrezana (skrajšana), odrežejo se kar proč vse niže vmeščene torej, 2, 3 in 4, ali vendar tako, da ostanejo njih vejni prstani na nekdamnem cepiču. Zakaj da se mora tako obrezovati in ne drugače, bode pač vsakemu kmalo jasno. Na pravo vmeščenje najvišega popa se mora namreč paziti zaradi tega, da se zravnjuje rast debelc. Zakaj da se pa ne odrežejo nižje mladike, (2, 3, 4,) z vejnimi prstani vréd, ali čisto gladko, je bilo pa že povedano, namreč zato ne, da se hitreje zacelijo nastale rane (rézne ploščice).

Vse vsled obrezovanja nastale rane se morajo skrbno zamazati z cepilno smolo. Tako obrezano drevce zadobi pod. 1. b.

Nekateri svetujejo, naj se pusti nad najviše puščenim popom še 5 do 6 centimetrov dolg, popov oproščen, ali kakor se reče oslepljen palec (Zapfen). To pa za to, da se zamore zanj privezati pognanek najvišega popa, da potem 1. bolj ravno raste, in da ga 2. veter ne odvali. Ali to ni nikdar potrebno pri onih vrstah jabelk ali hrušek itd., katere imajo lastnost prav ravno in čvrsto rasti, kar je ravno pri angleški zimski parmeni v veliki meri. Ako bi pa bila najvišja mladika drevesica (1) slabotnejša kakor nižje, se pa odvrže in pusti se na mesto nje najprilicnejša nižja bodi-si ona št. 2, 3, ali še clo 4.

Drevce okulant (pod. 2. a. table III.) se obreže pa tako-le: Odreže se mu popolnoma proč pred vsem deloma zasušeni ostanek zimske požlahtnitve, potem še ena okulovana mladika (ako ste dve); na drugi se mu pusti pa en sam žlahtni pop, in drevce je obrezano. Vse nastale rane se mu morajo se vé da zamazati s cepilno smolo; drevce dobi po vsem tem obliko podobe št. 2. b. tabla III.

Ako se nahajajo v drevesnici drevesica, katera tudi druge okulacije niso sprejela, se ob času obrezovanja še enkrat na mestu sedlajo in sicer zopet s cepiči angleške zimske parmene. Dalno ravnarje s takimi v drugič pri tleh sedlanimi drevci je popolnoma ednako onemu s sedlanimi v roki v prvem letu.

Oglejmo si zdaj, kaj imamo še opraviti s tako obrezanimi drevci v drugem letu.

Kakor hitro so obrezana, se zemlja med njimi dobro prekoplje, to pa vendar ne tako globoko, da bi se korenine poškodovale, ali da bi se še celo drevesica izkopovala. Kakor hitro drevca začno ozelenjevati, je potrebno prav dostikrat pogledati, ako se niso na njih naselile kake gosenice ali pa listne uši, kajti te so v stanu, kaj veliko škodo povzročiti v izgojevanji debel drevesic s tem, da uničijo ravno najpotrebnejši, to je najvišji pognanek. Vse gosenice se morajo zmastiti, listne uši se pa uničijo najboljše, ako se kupi pri gospodu grafu Emanuelu Lichtenberg-u v Št. Vidu pri Ljubljani eno ali več steklenic tako zvane „mors aphidinae“. Steklenica stane 70 kr. S to se poškropé po ušeh napadeni vršički. Za poškropljenje služijo kaj dobro take puščice, kakoršne se rabijo za mažnjo šivalnih strojev — Oeler — in kakoršne se dobodo pri navêdenemu gosp. grafu po 20 kr. komad. Sicer je pa kaj dobro sredstvo proti listnim ušem poškropljenje dolenjih strani napadenih listov z belenjem navadnega apna. Ako se kažejo med jablanicami črvi navadnega hrošča (Maikäfer), odpravijo se najhitreje, ako se naseje med drevje prav na redko navadne solate ali pa maka. Črvi razjedajo korenike solate ali maka veliko rajše kakor pa jablanične, in ako se zapazi, da pričinja kje kaka solata ali kak mak veneti, se izkoplje rastlina in z njo gotovo tudi vsaj eden, ako ne še več črvov. Ako pa navadni hrošci sami škodujejo, se otresejo drevesica zgodaj zjutraj in na tla pali hrošci se poberó ter uničijo. Na tukaj navêdene škodljivce se mora v drevesnici paziti vsako leto.

Kadar dosežejo pognanki mladike voditeljice (pod. 1., b, table III.) dolgost 8 do 10 *cm*, se pincirajo razun najvišega, kateri ima namen, podaljšati voditeljico — vse druge, to je odščenijo se za polovico. Najvišji se pa pusti mirno naprej rasti.

Neprikrajšani se pusté tudi pognanki okulantov, tako se zadobé drevca pod. 3 a in pod. 4 a, table III. Tako izvršeno pinciranje ima dvojni namen, namreč 1. ima krepiti najviši voditeljni pognanek v rasti, 2. mladiko samo debeliti. Ako bi se ne pincirali nič stranski pognanki, rastli bi vsi, pa ostali bi tudi prilično slabotni. Ako bi se pa kar odvrgli vsi razun najvišega, bi pa ta preveč rasel, postal bi jako dolg, ali bil bi kaj tenak, švigljast. Pa tudi mladika voditeljica bi ostala pretanjka, ako bi se odvezli vsi stranski pognanki. Ker pincirani pognanki, pozneje iz lastnih popov še enkrat zarenejo, pincirajo se do jeseni še enkrat, ali le, ako silno rastejo, torej v drugič in mogoče da še celo v tretjič. Drevce preide v tretje leto potem tako, kakoršno nam kaže pod 3 a. Vsled družega pinciranja skrajšane pognanike zaznamujejo črtkane črte. Okulant preide pa v tretje leto tak, kakoršnega nam predočuje pod št. 4 a. Vse drugo obdelovanje drevesnice ostane čisto ednako onemu prošlega leta, bodi-si gledé pletve, mažnje delc na jesen i. t. d.

V tretjem letu na spomlad se zopet obrežejo drevca, in sicer tako-le: Voditeljica drevca p. 3, a se skrajša po istih pravilih, po katerih se je skrajšala v prošlem drugem letu pod 1, b. Od pinciranja ostale stranske mladike se pa vse odstrané. Zapaziti si mora vsak, kdor ima opraviti z obrezovanjem sadnega drevja, da se loti tega vedno pri glavni voditeljici, ne pa kje drugod pri stranskih, naj že obrezuje majhno ali večje drevje. Okulantu (pod. 4, a) skrajša se tudi voditeljica, in sicer ravno tako, kakor se je skrajšala v prošlem drugem letu pod. 1, b. Tako obrezana drevca imata torej na spomlad tretjega leta podobo št. 3, b. in pod. št. 4, b.

V poletnem času tretjega leta ostane vse obravnavanje drevesic popolnoma ednako onemu družega, zato pač ni potrebno to zopet popisavati. Zadostovalo bode, ako pokažemo le podobe drevesic, kakoršno imajo v tretjem letu na jesen in

s kakoršno zagledajo spomlad četrtega leta. To pa kažejo podobe št. 3. c, in pod. št. 4. c.

V četrtem letu na spomlad so že toliko visoka postala vsa tista drevca, katera so zimsko požlahtnitev dobro sprejela, da se zamorejo vdrugič požlahtniti, da dosežemo visoke krone, ali če hočemo drugo vrsto jabelk in ne angleške zimske parmene. Požlahtne se visoko 190 do 200 cm in sicer s cepiči onih vrst, ktere želimo pridelovati. Ako se pa hočejo obdržati nekatera drevesica, kakor angleške zimske parmene, se jih ne požlahtni v drugič, ampak prične se jim v visokosti 190 do 200 cm izgojevati krone. Kako da se to stori, videli bodemo že pozneje.

Drevca, ki niso sprejela zimske požlahtnitve, okulanti, so pa na spomlad četrtega leta že toliko visoka, da se zamorejo v visokosti 95 do 100 cm v drugič pocepiti, ako nočemo, da rodé angleške zimske parmene. Ako pa želimo zadnje, se pa obrežejo v tej visokosti, da se krona dobi. Tako se zadobi tako imenovano poldebelnato drevje, katero je bolj priporočati za kraje, v katerih vlada silen veter (burja), kakor tudi za bolj majhne sadne vrte, v katerih se prideluje razun sadja tudi kuhinjska zelenjava, kakor pa visokodebelnato.

Za drugo požlahtnitev poslužujemo se zopet načina sedlanja. Ako bi se pa zaradi deževnega vremena ali druge uime ne zamoglo sedlati v pravem času, in ako bi vsled tega podlage postale že čisto sočne ali že celo ozelenele, potem se mora požlahtnovati po drugem načinu, namreč po tako imenovanem požlahtnenju za lubad (Pfropfen hinter die Rinde). Ta način obstoji v sledečem. Cepič pripravi se popolnoma tako, kakor za sedlanje, glej podobo št. 15, 16, 18, 19, 20. table št. I., potem se mu posname na hrbitišči preko robca stopinje nekoliko lubada tako, kakor kaže podoba št. 29. I. table. Podlaga se tudi skrajša ravno tako ter pričeli kakor za sedlanje, le na mestu stopinje, glej pod. št. 21. I. table, prereže se jej lubad na najgladkejšem mestu, od zgoraj doli tako daleč,

kakor je dolga stopinja cepičeva. Prerezani lubad se potem nekoliko pridvigne s koščico cepilnega nožička od vrha doli tako, da zadobi taka podlaga podobo št. 30. I. table. Konečno zatakne se cepič za tako napravljeno zarézo, poveže z bombažem ter zamaže s cepilno smolo. Dovršeno podobo tacega cepljenja nam kaže podoba št. 31. table I. Na ta način požlahtnjena drevca se primejo kaj rada. Pitani kostanj, murva in vrtnica (gavtroža) se požlahtnuje skorej le na ta način s koristjo. Vsa daljna obravnava tako požlahtnjenih drevesic je popolnoma ednaka oni sedlanih.

Marsikdo bi vtegnil prašati, pa zakaj se prav za prav požlahtnuje v drevesnici dvakrat, kaj bi ne zadostovalo drevesica (divjake) le enkrat cepiti precej pri tleh s tistimi vrstami (sortami), katerih si želimo, ter izgojevati iz njih po tem visoka debla? Ali pa, bi se li ne dosegel isti namen, ako bi se iz divjakov izgojila visoka debla ter potem požlahtnila visoko le enkrat s cepiči onih vrst, katerih si želimo? — Odgovor na ta vprašanja je v kratkem sledeči: Kaj dosti, da večina žlahtnih vrst jabelk, (osebito pa hrušek!) ima to slabo ali vsaj neprijetno lastnost, da nočejo rasti nič kaj čvrsto, posebno pa ne ravno; in lepa, ravna, močna debla iz njih vzgojiti je kaj težavno, brez vežnje na kole — katera pa denar stane! — skorej nemogoče. Iz divjakov samih debla vzgojevati pa tudi ne gre, kajti rastejo počasno in večinoma krivo; tudi so navadno vsi polni trnja, ki človeka zbada, ter provzročuje grčava debla. Kamo naj se vmesti cepič pri drugi požlahtnitvi — bodi-si po načinu sedlanja ali pa požlahtnenja za lubad — gre sledeče omeniti. Vmestiti se mora vedno na stran vladajočega vetra, da ga ta tako lahko ne odvali, ker se opira s svojim sedlom na podlago.

Vse od pinciranja prejšnega tretjega leta ostale mladike se odrežejo pred drugim požlahtnenjem. Ko pa cepiči prično rasti, pincirajo se vsi pod njimi iz podlag izrastli pognanki dvakrat, ali ako potrebno tudi trikrat, tako da zadobijo tako

vzgojevana drevca podobo št. 5. a, oziroma št. 5. b III. table. Na jesen četrtega leta — ko listje odpade — ali pa na spomlad petega, se tako drevje že lahko pokoplje iz drevesnice ter presadi na stalno mesto. Pred izkopavanjem se mora pa drevesicem odstraniti pinciranje pod cepičem, tako da zadobé podobo št. 6. a, oziroma 6. b. Odločno najboljše se pa stori, ako se pusté taka drevca še eno leto — torej peto leto v drevesnici, da se jim podelí v tem lepa podlaga bodoče krone, kar se zgodi lahko na dva načina. Ako so stranske mladike cepičeve lepo vmeščene, to je, ako so priraščene proti glavni najvišji mladiki — voditeljici — v zelo enako strannem trikotu, prikrajšajo se z glavno voditeljico vréd tako, kakor kažejo črtice a, b, c, d, pod. 6. a, oziroma pod. 6. b table III. Ako pa niso stranske mladike cepičeve lepo vmeščene, se pa vse odvržejo, ter le glavna skrajša na 4 do 5 popov, kakor predočuje podoba št. 7. table III. Pri prvem slučaju je dobro paziti na to, da se pusti 1.) najvišji pop glavne voditeljice na pravem mestu — da se rast vzravna in pod tem še 3 do 4 poljubno vmeščeni popi. 2.) Da se skrajšajo vse stranske voditeljice tako, da ostane najvišji pop pod mladiko ne pa na strani ali še celo na vrhu mladike. Na to se mora strogo paziti, ker bi sicer v drugem, osobito pa tretjem slučaju iz končnih popov nastali pognanki ali mladike rastle napačno, to je, na ne pravo stran. 3.) paziti se mora pri skrajšanji stranskih voditeljic (mladik) tudi na to, da zadobi vsaka razun prav vmeščenega popa na vrhu, še dva prav vmeščena precej pod njim: enega namreč na desni, drugega na levi strani mladike. Isto tako se mora se vé da tudi pri skrajšanji glavne voditeljice pod. 7. dobro v poštev vzeti vmeščenje popov. Ako se vidi, bodi-si pri skrajšanju pod. št. 6. a, št. 6. b, ali pa tudi pri skrajšanju pod. št. 7, da je kak pop tako slabo vmeščen, da bi vtegnil motiti lepo povolno rast voditeljic, se pa kar oslepi — odvrže se.

Tako vzgojene visoke in poldebelnate jablane se izkopljejo vse h krati, prostor pa, na katerem so rastle, se odloči počitku; dobro se zagnoji ter obseje ali obsadi dve leti s poljedelskimi ali pa zelenjadorejskimi rastlinami. Tretje leto že pride nanj lahko zopet sadno drevje.

b) Vzgojevanje visokodebelnatih hrušek.

To je v vsem popolnoma ednako vzgojevanju visokodebelnatih jablan; povdariti nam je le to, da je pikiranje divjakcev še veliko bolj potrebno kakor pa pri jablanah; kajti ako se ne pikirajo, nimajo večinoma skorej nič drobnih stranskih koreninic, zato se slabo primejo v drevesnico presajene. V roki se požlahtnujejo hruškove podlage (divjaki) s cepiči tako zvane normanske moštnice (normänische Ziederbirne.)

Opomniti je potrebno tudi to, da požlahtnitve v roki, hruške ne sprejemajo tako rade kakor jablane. Vendar se tudi požlahtnujejo v roki; kajti tako cepljenje je pripravno (komotno) in kar se prime, ni potreba potem požlahtniti še le jako nepripravno (nekomotno) — ker nizko pri tleh — v drevesnici sami. V prvem letu rastejo v roki požlahtnjene hruške veliko slabše mimo jabelk, to-da v drugem ali pa že celo tretjem letu pa navadno prekosijo jablane, naj rasto v prvem letu še tako slabo. Ker je vzgojevanje visokodebelnatih hrušek kakor že precej v pričetku tega odstavka rečeno, čisto ednaka oni jablan, jo nočemo dalje niti popisavati. V načrtu drevesnice, tabla II., odločimo pa hruškam potrebni prostor II., kateri je natanjko tako velik, kakor oni za visokodebelnate jablane.

Ker se od peškatega sadja še ostala plemena, kakor: kutina, oskurži in nešplje nikdar ne vzgojujejo visokodebelnate v drevesnicah (vsaj onih ljudskih šol), preidemo zdaj k vzgojevanju visokodebelnatega košičatega sadja.

2. Vzgojevanje visokodebelnatega koščičatega sadja.

a) Vzgojevanje visokodebelnatih češenj.

Kar bi bilo povedati o setvi češenj, je bilo pač že vse razloženo. Iz stratificiranega semena (koščic) se zadobé v setvenih léhah enoletni divjaki, ki se presadé v drevesnico precej drugo leto — torej le eno leto stari — brez vse požlahtnitve. Češenj torej nič ne pikiramo in tudi nizko pri tleh ne požlahtnujemo. V drevesnico vsadé se lepo v vrste ravno toliko oddaljene kakor pri hruškah ali jablanah, kar velja tudi o oddaljenosti drevesica od drevesica. Drevesicem se le korenike nekoliko prikrajšajo, vrhovi — debelca — pa čisto nič. Pusté se, da končujejo neprikrajšane z najvišim ali terminalnim popom ter se tako čisto ravno zdaljšujejo. Le ako bi bile češnjice v sejalnici vsled premočne rasti en meter visoke ali pa še više vzrastle, potem se skrajšajo za polovico, in sicer tikoma nad kacim močnim popom. Toda pri njih bodo debela že nekoliko bajonetu podobna — kriva. Češnjam se torej v sejalnici ne sme postreči z prav močno zemljo, da prebujno ne rastejo. Ako dosežejo v njej v enem letu visokost 20 do 30 *cm*, je popolnoma dovolj.

Šolanje češenj v drevesnici je pa čisto prosto sledeče: Drevesica se na spomlad nigdar nič ne skrajšajo, ampak pusté se popolnoma neskrajšana, da se zamorejo po najvišjem ali terminalnem popu poljubno zdaljševati. Vsi stranski pognanki se pincirajo v poletnem času popolnoma tako kakor pri jablanah — dva- do trikrat — sledečo spomlad se pa odvrže ves od pinciranja na debelcih ostali lés. Tako se ravná, dokler ne postanejo drevesica toliko visoka, da se zamorejo požlahtniti v visokosti visokih debel, torej 190 do 200 *cm* od tal, kar je navadno že v tretjem letu. Požlahtné

se s sedlanjem. Pri cepljenju češenj, ki se torej le enkrat požlahtné v drevesnici, ker rastó divjaki sami od sebe kaj čvrsto in lepo ravno brez vsega trnja, je paziti na sledeče: 1. cepiči naj se izvolijo, ako le mogoče, taki, da bode imel vsak terminalni pop; 2. ako pa ni mogoče dobiti samo tacič cepičev, ker jih je premalo, naj se pa pusti vsakemu cepiču ne le 3 do 4, ampak 5 do 6 popov. Češnja je namreč tako močne in hitre rastí, da se jej pognanki skrivé in proti zemlji povesijo, osobito, ako niso cepiči prevideni s terminalnimi popi; in nasledek temu so, seveda, grde krone.

O izgojevanji visokodebelnatih češenj ali pa tudi poldebelnatih še dalje govoriti, je popolnoma nepotrebno, kajti v vsem je čisto ednako onemu jabelk ali pa hrušek. Le toliko naj vendar še povdarimo, da je še v veliko večí meri pri češnjah paziti na vse, kar je bilo rečeno pri jablanih in hruškah gledé odjemanja cepilne vézi in pinciranja pod cepiči, in sicer zaradi kaj čvrste rastí češnjevega drevja. V načrtu drevesnice odločimo za 50 visocih češenj prostor Č. III. table.

b) Vzgojevanje visokodebelnatih češpelj in sliv sploh.

Da se ložje obira sadje, posebno pa, da je bolj pripravno odpravljati kaj škodljivega, na pr. mah ali prav za prav lišaj (parmelia parietina), ki se nahaja v mnogih krajih v strašansko veliki meri po češpljevem drevju, je najbolje izgojevati češplje le poldebelnate. Sicer pa je vzgojevanje češpljevega drevja popolnoma ednako, bodi-si, da hočemo vzrediti visoka ali le polvisoka debla, namreč sledeče: V krajih, kjer češplje prav dobro vspevajo, in to so kraji bolj vlažnega podnebja (kakor na Pivki, na Dolenjskem, Gorenjskem, Štajerskem i. t. d., nikakor pa ne v Vipavi ali še celo na Krasu), ni potrebno češpelj nikdar sejati, ampak pomnožujejo se s koreníčnimi izrastki starejših dreves. Kjer je namreč za češpljo

pravo podnebje, tam zarene starejše drevo iz bolj privršnih korenin vse polno pognankov, ki se spremené v bolj ali manj trnasto grmovje pa tudi drevje, ako se pusté mirno rasti. Ako se taki izrastki na mestu, kjer rastejo, obrezujejo k večjemu dve leti, to je, ako se oprosté na spomlad stranskih mladik in trnov, se zadobé iz njih prav dobre sajenice za drevesnico. Tako pridobljenih drevesic ni treba prej kakor v tretjem letu izkopati ter v drevesnico presaditi. Presadé se pa ravno tako kakor hruške ali jablane, z edinim razločkom, da se prav močno skrajšajo. Pusti se jim le za edno dobro dlan debelca nad koreniki, da se s tem prisilijo zagnati močne pognanke. Od nastalih pognankov se pustí le najmočnejši mirno dalje rasti, vsi drugi se pincirajo. Pri tleh se češplje nikdar ne požlahtnujejo. Vse daljno ravnanje v izgojevanju debel je do cela ednako onemu visokih jablan ali hrušek. Kadar dosežejo debelca zadostno visokost, 95 do 100 *cm*, se požlahtné s sedlanjem. Cepiči se morajo jemati iz najboljšega, to je najrodovitnejšega in najlepše rastečega češpljevega drevja, kajti sicer se ne dobé lepa in rodovitna drevesica. S požlahtnjenimi češpljami ali slivami se ravná dalje isto tako, kakor z v drugič cepljenimi jablanimi ali hruškami.

V krajih, kjer se češplje nič kaj dobro ne pomnožujejo po koreničnih pognankih, se morajo seveda sejati. Sejejo se pa tako kakor češnje; zato ni treba o tem še dalje govoriti. V drevesnico se presadé enoletni divjaki. V dostih krajih mislijo ljudje, da koščice pridelane na iz koreničnih izrastkov izgojenem drevju niso kaljive; ali to je čisto prazna vera.

Navadno se češplje kar nič ne vzgojujejo v drevesnici, kjer se zasajajo v veliki meri (kakor v najnovjšem času na Pivki. Čast!), že celo pa ne požlahtnujejo. Toda, kdor vzgoji le enkrat češpljevo drevje v drevesnici, posebno pa, če ga požlahtni, izvrševal bode to potem vedno; kajti veselje je videti, kako raste lepo, čvrsto, skoraj brez vsega trnja tako drevje

in tako rodi veliko rednejše, veliko lepši in debelejši sad. Ako se hočejo namesto češpelj vzgojevati druge vrste sliv, ostane vse pri tem, kar smo tu povedali o vzgojevanju češpelj; razloček je samo v tem, da se za požlahtnjenje vzamejo namesto češpljevih slivni cepiči.

Iz koščic pridelane češplje so rodovite in rodé malo manj žlahtno sadje kakor njih matrne rastline. To velja še posebno o ringlotih. Ako se sejejo, rodé zadobljena drevca brez vsega požlahtnjenja prav lep sad. Ravno to velja tudi o iz korenik takega drevja zagnalih koreničnih izrastkih, ako se vzgoji iz njih drevje. Za češplje 100 debel služi naj v drevesnici prostor S. table II.

c) Vzgojevanje mareličnega ali aprikozinega drevja.

O tem velja vse o vzgoji sliv rečeno. To-da marelice ali aprikoze se nikdar ne sejejo, ampak požlahtnujejo se na češplje, slive, ali pa mirabolane s sedlanjem, ali pa še boljše z okulovanjem. Ako se pridobi marelične divjake iz semena, se marelice na njih nočejo prijeti. Čudno, jako čudno, to-da resnično. Za marelice 25 debel, naj služi v drevesnici prostor P table II. kakor skupni prostor za pritikovce.

d) Vzgojevanje breskev.

Breskve se dado kaj lahko pomnožiti z lastnimi koščicami. Sleherna koščica vzkali, ako se vsadi, in dá v prav kratkem času kaj lepo, čvrsto rasteče in obilo rodeče drevo. Toda iz koščic pridobljeno drevje trpi le malo časa in rodi tem manj vredno sadje, čim dalje se nadaljuje pomnožitev s koščicami.

Zaradi tega se stori najbolje, da se vzgojuje breskvino drevje tako-le: Stratificirajo se na jesen mandeljni, (razumi se da v koščicah ne pa gola jedrca) ravno tako kakor češnjeve ali češpljeve koščice. Na spomlad se pazi, kedaj izkalé mandeljni; kadar že dobro kalijo, presadé se precej v drevesnico

in sicer tako-le: Zaboječek, v katerem so mandeljni, se nese v drevesnico ter se položi tikoma lešice, na katero se misli saditi. Sade se v vrste ravno tako oddaljene kakor drugo drevje; sami pa smejo stati v vrstah nekoliko gosteje. Za saditev se napravi preko napete špage z matikico plitev, k večemu tri prste globok jarek. V napravljeni jarek se naredi še na mestih, kamor ima mandelj priti, s kakim klinom tako globoka lukinja, kakor je dolga nekoliko skrajšana to je odščenjena korenična kalica mandeljeva. Kalica se vtakne v tako narejeno lukinjo in jarek se zasuje s prav rahlo zemljo. Tak na kalici skrajšani in zasajeni mandelj nam kaže podoba št. 32. table I. a in b v naravni velikosti. Vprašati bi vtegnil marsikdo, zakaj da se morajo mandeljem korenične kalice odščipati? Zaradi sledečega. Mandelj ima lastnost, da naredi prav dolgo srčno koreniko, ki je pri izkopavanji drevja iz drevesnice jako nadležna, tako da se mora prilično blizo pod površjem zemlje presekat, ako se noče strašansko globoko kopati. Ali drevo s presekanom srčno koreniko, se pa nič kaj rado ne prime; zato se stori najbolje, ako se mu kar zabrani napraviti srčno koreniko. To se pa doseže ravno s tem, da se vzkalenim mandeljem kalice prikrajšajo, kadar se sadé, kajti potem je mandelj primoran narediti mesto ene same kaj močne, globoko v zemljo segajoče srčne korenike, več stranskih bolj vodoravno rastočih.

Tako zadobljeni mandeljni se precej prvo leto okulujejo s popi finih breskvinih vrst, in sicer bolj pri tleh ko mogoče, v speč pop. Da se zadobi za okulacijo brezdvomno zadosti močno drevce mandeljevo že v prvem letu, je dobro, zasuti mandeljne, kadar se sadé, namesto z navadno zemljo s kompostom. Ako se je bati, da bi vtegnil breskvine okulante v zimskem času poškodovati zajec ali pa mraz, se zavijo na jesen sè slamo. Zgodaj na spomlad družega leta se okulanti zopet odvijó ter gladko odrežejo tikoma nad najkrepkejšim

vloženim popom (pri okulaciji vmestita se védno dva popa), na kar breskev močno zarene. Na jesen družega leta ali pa k večemu na spomlad tretjega se že izkopljejo taka drevca ter presadé na stalno mesto. Da bi se pridobilo lepo deblo, se pri breskvah nič ne pazi, ampak prepusti se samemu sebi, t. j. naravni rasti, ako se ne misli vzgojiti v podobi umetnega špalirja. Na mandelj požlahtnjene breskve rodijo sicer nekoliko manj kakor iz koščic vzgojene, to-da drevo trpi dolgo časa in daje kaj lepo sadje. Ali, v vlažen močviren svet se pa ne smejo saditi, v takem storé boljši na breskev ceplene.

Ako se hoče mandeljevo drevje zadobiti, se ravna isto tako kakor je bilo tukaj rečeno, le požlatnjenje (okulacija) odpade. Ker ima mandelj lastnost visoko déblo narediti, se lahko vzgojuje v drevesnici tudi ravno tako kakor češnja, pa brez vsega požlahtnjenja. Breskve pridejo v drevesnici tudi v oddelek P. II. table.

3. Vzgojevanje visokodebelnatega ježičastega sadja.

a) Vzgojevanje visokodebelnatih orehov.

Orehi se stratificirajo kakor mandeljni, in isto tako sadé tudi precej s skrajšeno korenično kalico v drevesnico, to-da v isti oddaljenosti drevca od drevca kakor jablane ali pa hruške. V drevesnici izgojujejo se pa viskoka orehova debela tako-le: Glavna voditeljica se nikdar nič ne prikrajša — kakor pri češnji. — Vse pinciranje odpade popolnoma, in stranske mladike se le z réznjo odstranjujejo toliko časa, in sicer prav pozno na jesen ne pa na spomlad, dokler se ne potrebujejo v pravi visokosti za vzgojo drevesne krone. Ako se odrezujejo orehom mladike na spomlad, teče iz nastalih ran nek rujav sok, kateri lahko provzroči zboljenje drevca — raka. O kakem požlahtnjenju oreha se vé da ni govora. V drevesnici je odločen orehom oddelek O. obsežen za 50 dreves.

b) Vzgojevanje visokodebelnatih kostanjev.

Kostanj je velike gospodarske koristi, ako je debelega sadú, to je, laške vrste, kateremu se pravi „maron“; kajti on ne zahteva da bi se sadil v vrt ali sploh plodovit, kultiviran svét, marveč se popolnoma zadovolji tudi s kamnitim, s kratka s prostorom v šumi med hrastjem in drugim drevjem. Pravi debeli kostanj nam daje sad, ki se prodaja lahko po 20 kr. kilo. Kostanjevo drevje nam pa zaleže tudi sicer dosti v gospodarstvu; daje nam lepe, obilne stelje, dober lés za posodo in kurjavo. Škoda, velika škoda je gotovo, da se tako zanemarja pridelovanje debelega kostanja marona v krajih, kjer navadni drobni kostanj dobro vspeva — kakor po Dolenjskem in Štajerskem. Da se vzgoji lepo, visokodebelnato kostanjevo drevje, je treba tako-le ravnati.

Zrnje navadnega drobnega kostanja se na jesen stratificira popolnoma tako, kakor mandelj ali pa oreh, sledečo spomlad pa se vsadi tudi popolnoma, kakor mandelj ali oreh, kar v drevesnico. Dalje vzgojuje se pa tako, kakor češnje, torej brez vsega požlahtnenja pri tleh in brez vsega skrajšanja glavne voditeljice; pač pa se pincirajo stranski pognanki do prave visokosti debla. V pravi visokosti se požlahtni s cepiči kostanja marona, in sicer za lubad, ker po kakem drugem načinu se prime le težko ali pa še celo ne. Za lubad požlahtniti se mora pa kostanj takrat, kadar je podlaga že prav ozelenela. Cepiči kostanjevi se morajo torej narezati zgodaj spomladi, ko niso še čisto nič sočni. Shraniti se morajo pa v hladni kleti, kjer se s peskom obsujejo.

Tudi okuluje se lahko kostanj, toda izjemno ne v poletnem času, ampak v spomladanskem. Na spomlad, ko je kostanj že močno sočen, da je že skorej ozelenel, se poiščejo na spodnjih delih maronovih mladik, to je precej nad vejnimi prstani, še ne zagnali, torej speči popi, katerih se najde nekaj na vsaki kostanjevi mladiki. S takimi popi se okuluje popolnoma tako,

kakor smo pojasnili okulacijo v živ pop. Kostanj se pa lahko požlahtnuje tudi še na drug način, kateremu se velí požlahtnjevati „z ali v piščalko“. Da se zamore pa na ta način požlahtnovati, je potrebno, da imamo že več požlahtnjenega in močno rastečega kostanjevega drevja, s katerega se režejo cepiči. Ta način požlahtnjenja, kateri je posebno dober za požlahtnjenje še mladega divjega kostanja po šumah — tukaj pa ne mislimo na nevžitni divji kostanj (*esculus hypocastanus*), ampak na vžitni, toda drobni kostanj (*castania vesca*) — obstoji v sledečem: Zgodaj na spomlad, ko kostanj že sočen postane, pa še ne zarene, se nareže lepih, ravnih in močnih, to je debelih mladik maronovih, katere se obvarujejo v vodi, da se ne posušé. Takim mladikam se lepo pazljivo lubad omaji, tako da se ne razpoči, da se pa tudi popi ne poškodujejo, in potegne se, kakor bi hoteli napraviti piščalko, iznad lésa, na katerega se pa precej nazaj natakne, da se ne prisuši. Na to se poišče ravno tako debela mladika na divjem kostanji ali podlagi, katera se na pravem mestu skrajša ali odreže. Skrajšani podlagi se pa koj tudi na večih mestih lubad od zgoraj dol za kakih 8 do 10 *cm* razpara, kakor kaže podoba št. 33, table I. Za razparani lubad se vtakne piščalka pitanega kostanja, ki ima dva ali tri pope. Da se vrine piščalka, kar le mogoče tesno za lubad podlage, se jej nekoliko posnamejo spodnji robi, tako da zadobi podobo votlega, okroglega dleta ali prebijača pod. št. 34, table I. Tako pripravljena piščalka se nasadi na lubada oproščeni del podlage, na katerem se tako nizko doli pahne, da se dobro za lubad zarene. Konečno se še lubad vrhu piščalke z likom skupaj zveže in požlahtnitev po načinu „s piščalko“ je gotova. Paziti se mora seveda na to, da pridejo popi na piščalki ravno v špranje lubada na podlagi. Ako je torej kak košček lubada podlage kakemu popu na poti, se dotični košček kar odreže. Popolnoma dovršeno požlahtnitev s piščalko kaže podoba št. 35, table I.

Pitani ali laški lešnik ni pač skorej nikakega gospodar-
skega pomena pri nas, zato ne bomo govorili, kako se iz-
goja, Za kostanje odločimo v drevesnici prostor K, kateri za-
dostuje za 50 drevesic.

4. Vzgojevanje visokodebelnatega jagodatega sadja.

Tukaj zamore biti govor, kakor se razumi samo po sebi,
pač le o murvi. Ker je pa svila dan današnji tako po ceni,
dasiravno so sviloprejke vse polno podvržene nekdej popolnoma
nepoznatim boleznim, je skorej čisto brezpotrebno meniti se o
vzgojevanji visokodebelnatih murv. Ali mogoče je vendar, da
se v bodočnosti cena svile zopet povzdigne in da ozdravé
sviloprejke popolnoma, tako da ne bode potem več sviloreja
tako malo dobička obetajoče podvzetje kakor je dandanašnje.
Zato hočemo vendar le nekaj spregovoriti o izgoji visokodebel-
natih murv.

Murve se sejejo julija, avgusta meseca, to je precej, ka-
kor hitro popolnoma dozore murvice. Nikdar naj se pa ne
sejejo — kakor je bila pri nas vedno navada — še-le sle-
dečo spomlad, kajti do takrat zgubi seme že skorej vso kalji-
vost. Sejejo se murve prav redko na lešice, katere se pokrijejo
z vejami, to je obsenčijo se ter pridno zalivajo. Na spomlad
sledečega leta se že vsadé dobljena drevca v drevesnico, in
zopet sledeče, to je tretje leto, se pa že požlahtné prav nizko
pri tleh po načinu „s piščalko“ s čepiči pitane, to je široko
in volno listnate murve. Vse daljno izgojevanje je popolnoma
ednako onemu češenj, le s tem razločkom, da se deblo ne
vzvišuje po terminalnem popu, ampak po kacem nižjem popu,
nad katerem se debelece skrajša. Za vzgojevanje murv ne bo-
demo določili v drevesnici posebnega prostora, kar se pač umé
samo po sebi.

IV. poglavje.

Vzgojevanje pritlikovega drevja.

Za majhne vrte, posebno mestne, pristaja pritlikovo, to je majhno, slabotno rasteče drevje veliko bolje kakor pa veliko, ker zavzema prav malo prostora, osobito, ako se goji v podobi ali obliki takozvanih špalirjev. Da vzgojimo pritlično drevje, potrebno je pred vsem izvoliti prave podlage, to je take, na katerih se rade primejo žlahtne vrste našega sadja, pa le bolj slabotno rastejo, toda začno zgodaj roditi obilo sadja. Na katere podlage pa se morajo cepiti v ta namen žlahtne vrste, je bilo že v tretjem oddelku povedano. Tukaj naj le še toliko dodamo, da se vzgojujejo skorej izključljivo le pritlične hruške in jabolane, in sicer tako-le:

a) Vzgojevanje pritličnih jablan.

Dobro vkoreničeni ivanički se požlahtne v zimskem času bolj ko le mogoče blizo korenik po načinu sedljanja. Požlahtnjena drevca se presadé v drevesnico, kjer se vzgojujejo dve leti popolnoma tako, kakor visokodebelnate jabolane. Na jesen družega ali na spomlad tretjega leta se pa že izkopljejo ter presadé na stalno mesto, kjer se jim podelí še-le zaželjena oblika. Bolj blizo korenik ko mogoče se morajo cepiti ivanički zaradi tega, da se zamorejo pri presaditvi na stalno mesto tako vsaditi, da pride požlahtnjeno mesto pod zemljo, ne da bi bila zaradi tega rast drevca kaj oslabšana.

b) Vzgojevanje pritličnih hrušek.

Ta je popolnoma ednaka oni pritličnih jablan, razloček je le v podlagi, ker se požlahtnujejo, kakor že znano, pritlikove hruške na kutine ne pa na ivaničke.

Za vzgojevanje pritličnega sadja, kakor tudi za vzgojevanje marelic, breskev, sliv odločimo v drevesnici prostor P. dovolj obsežen za 100 drevesic.

Tako bi bila drevesnica za eno leto zasajena. Razvidno je, da se potrebuje za izrejo 550 dreves s pritlikovci vred na leto $198 m^2$ prostora — brez setvenih in pikirnih lešic.

Z ozirom na razdelitev cele drevesnice imenuje se en tak velik, za nasaditev v enem letu namenjen oddelek drevesnice „tabla“, v našem slučaju tabla št. I. Ker pa vzgojujemo visokodebelnato drevje v drevesnici štiri leta, potrebujemo torej še tri prvi tabli ednake table, to je table št. II., III. in IV. In ker smo rekli, da se mora po dogojitvi drevja ene table vse drevje h krati izkopati, ter z zopetno zasaditvijo dve leti počakati, da se zboljša in odpočije v tem času njena zemlja po močni pognojitvi in pridelovanju poljedelskih rastlin, potrebujemo še peto in šesto tabla, torej tabla št. V. in VI. našega načrta drevesnice, skupnega obsežka $1188 m^2$ ali $11 a 88 m^2$.

Leta 1887 zasadi se na primer tabla št. I.

„ 1888	„ „	„ „	II.
„ 1889	„ „	„ „	III.
„ 1890	„ „	„ „	IV.
„ 1891	„ „	„ „	V.

in izkoplje se drevje table št. I. Leta 1892. zasadi se tabla št. VI., izkoplje pa drevje table št. II. In leta 1893. zasadi se z nova tabla št. I., leta 1894. tabla št. II. i. t. d.

Samo o sebi je razumno, da se ne bodo vzgojevali v severnih mrzlih krajih kostanji, marelice, breskve, da mogoče, da še celo češnje in orehi ne — zato pa znabiti toliko več češpelj. S kratka rečeno, velikost drevesnice se mora ravnati povsod po številu sadnih plemen, katere se mislijo pomnoževati, in pa seveda po številu dreves vsacega plemena.

Tista sadna plemena, katera nimajo za kaki kraj nikakega gospodarskega pomena, naj se v drevesnici kar popolnoma prezrejo. Tista, katera imajo le majhen pomen, naj se pomnožujejo tudi le bolj v majhni meri. A tista plemena pa, katera so največega gospodarskega pomena, naj se pomnožujejo v največi meri. V Vipavi na primer naj bi se vzgojevala v drevesnicah ravno vsa tista plemena, katera smo se tukaj vzgojevati učili, razun češpelj, katere ne prinašajo nič koristi. Na Pivki odpadle naj bi pa na pr. češnje deloma, kostanj, marelice in breskve pa popolnoma, za to naj bi se pa vzgojevalo tem več češpelj i. t. d.

Da zadobi drevesnica lepšo in za obdelovanje tudi priličnejšo podobo, stori se kaj dobro, ako se obdá vsaka tabla z meter široko lešico, kateri se pravi tudi rabata. V načrtu drevesnice zaznamujejo rabate črke R. Rabate se izkoristijo najboljše in najlepše, ako se zasade s sortimentnim drevjem, in sicer tako, da pride na vsake štiri metre eno visokodebelnato drevo, požlahtnjeno s cepiči vrste, ki je za dotični kraj posebno priporočljiva. Med dve visoki drevesi naj se pa vsadi po eden pritlikovec, požlahtnjen s cepiči vrste sosednega visokega drevesa na desni ali levi strani. V načrtu zaznamujejo križci visoka drevesa, krogci pa pritlična. Ker ima cela drevesnica šest tabel, zasade se lahko rabate prve in druge table s sortimentom jabelk, one tretje in četrte s sortimentom hrušek, in oni pete in šeste pa s češnjami, češpljami, marelicami, slivami. Na rabato se zasade lahko tudi razne cvetlice, kakor visokodebelnate vrtnice, georgine i. t. d. Da se zamore pa po drevesnici ne le hoditi, ampak na primer, kadar je potrebno, gnoj dopeljevati, izkopano drevje odvažati i. t. d., se stori kaj prav, ako se jej naredi po sredi dva metra široka vozna pot med tablami in okolo tabel — torej med tablami in ograjo pa le po en meter široka hodna pota P.

Najlepša in najboljša ograja za ograditev drevesnice je gotovo iz belega trna (*crategus oxiacanta*) ako ni v kraju vdomačen metulj drevesni belin (*pontia crategi*) v veliki meri. Ako je pa tega mrčesa dosti, stori se najboljše, da se zasadi gabrova ali pa klenova ograja O. Razume se pa samo po sebi, da se zamorejo table v drevesnici vvrstiti namesto podolgič, v dveh vrstah, druga za drugo, ali pa se to stori lahko tudi počez.

V. poglavje.

Za drevesnico najbolj priporočljive sorte ali vrste sadnega drevja.

Ako hočemo, da bode sadjarstvo kaj neslo, ako želimo, da postane izdaten faktor v gospodarskem računu, ravnati se moramo, ko volimo sadna plemena, katere mislimo gojiti, posebno pa še pri izvolitvi vrst ali sort v plemenih, po podnebnih in drugih posebno prometnih razmerah. Za kraje z ojstrim podnebjem, kateri so vrh tega še od najbližjega velikega mesta ali pa že celó od železnice jako oddaljeni, je umestno, da se gojé tako zvana gospodarska plemena in v njih gospodarske sorte.

Gospodarska plemena in vrste (sorte) imenujemo pa tiste, katere rodé jako obilo ter se dadó porabiti z največjo koristjo za tehnične sadjarske izdelke, kakor češplje za sušenje, za napravo slivovke, hruške in jabelka, za napravo mošta. To velja uže celo za kraje, kateri so daleč od vinorodnih krajev. Koliko se dandanes ne toži o preobilem vžitku šnopsa po Gorenjskem i. t. d. Kujejo se zoper pijančevanje postave; pa vse ne bodo toliko hasnile, kolikor bi koristilo, ako bi ljudje takih krajev sadili gospodarske vrste sadja v veliki meri ter si napravljali iz njih dober sadni mošt, ali če uže hočete, še celó — iz češpelj — žganje slivovko. Saj vender skušnja predobro

uči, da si človek najbolj želi ravno tistega, česar sam nima, in da vedno više ceni lastno, s trudom pridobljeno blago, kakor pa kupljeno.

Za kraje z milejšim podnebjem in osobito, ako so blizu velikih mest in železnice, so nasprotno tako zване namizne vrste sadja kaj vmestne. Namizne vrste sadja imenujemo pa tiste, katere se povžijejo v svežem stanu, ali v bližini tako rekoč „in loco“, ali pa tudi jako oddaljeno, po železnici i. t. d. prevožene.

Namizno sadje bi zamogli tudi trgovsko imenovati; pa ravno tega je na Kranjskem kaj malo; izvzemši sadje naših Vipavcev — ki so začeli v poslednjih letih jako napredovati — ga ni skorej družega v deželi katero bi se izvažalo, razun malenkosti iz košanske in vremske doline ter iz Gorenjskega. Pa čudno je to, da se iz Gorenjskega ne izvažujejo namizne vrste, ampak gospodarske, kajti kolikor je nam znano, zahajajo v Radovljico in okolico nemški sadni kupci, kateri nakladajo jabelka kar kakor krompir v železniške vozove ter odpeljujejo, da napravljajo doma iz njih mošt, da, še celo nekov šampanjec. Da se izvažata iz Kranjskega tako malo, da skorej nič namiznega, osobito zimskega sadja — hrušek in jabelk — temu je vzrok edino to, ker se prideluje tako izginljivo malo pravih finih namiznih vrst. Ljubljanski trg je z zimskimi jabelki skorej sleherno leto takorekoč zasut, vsled tega so tudi jako po ceni — skorej že smešno po ceni; ali kaka jabelka pa so to? Za trgovino samo malo ali pa še celó nič vreden kisel drobiž, katerega izvaževati se niti ne izplača. Ali fine zimske hruške so pa na Kranjskem uže skorej kar bele vrane. Proč tedaj, proč z vso za trgovino nič vredno sodrgo! Kar se bode sadilo ali požlahtnilo v bodočnosti, naj se zasadi ali cepi le z finimi trgovskimi vrstami. Navédimo še nekatere prav priporočljive skušene vrste sadja. Razvrstili jih bomo po plemenih in času dozorenja.

1. Jabelka.

A. Jabolka namizna*

1. **Poletni dišavni beli kalvil ali robač** (Sommer-Gewürz-Calvill). Dozori že v juliju, najpozneje v avgustu; prodá se kaj lahko v naših mestih, pa tudi dunajskim in drugim sadnim trgovcem. Posebno se priporoča ta sorta za naravno jabolčne povitice ali jabolčnih štrukljev, dokler ni sadje še preveč dozorjeno.

2. **Jesenski rudeči pisani kalvil** (Gestreifter rother Herbst Calvill), jako fina vrsta, katero po Dunaji cenijo.

3. **Karminasti kalvil** (Carmin-Calvill) z lepo karminasto rudečim, kaj nežnim mesom, jako finega okuša.

4. **Beli zimski kalvil** (Weisser Winter Calvill), jako veliko jabelko najfinejšega okusa, katero visoka gospoda jako zahteva. Saditi se mora pa ta vrsta v prav dober svet in v zatišje.

5. **Angleška zimska zlata parmena** (Englische Winter-Goldparmäne.) Ta vrsta se je še povsod prikupila zaradi kaj lepe rasti, hitre in redne rodovitosti, obilega lepega in okusnega sadu. Zasaja se v velikanski meri, in tako naj bi se godilo tudi pri nas. Vsaj tretjina vseh jablan na Kranjskem naj bi bila angleška zimska zlata parmena.

6. **Mašančkar** (Borsdorfer). okolo Ljubljane gambovec zvana vrsta, katera se izvažuje iz Štajarskega in Tolminskega jako dosti v tuje kraje; posebno na Dunaj, v Gradec, Aleksandrijo, Kairo i. t. d. Odločno najlepši in najboljši mašančkar je oni iz Goč pri Vipavi, kamor je bil nekdanj iz Idrije zanešen. Gorenski (gamboveci) so veliko drobnejši in slabšega okusa. Mašančkarjev (iz Goč) naj bi se pridelalo vsako leto na Kranjskem vsaj 500.000 φ .

* Capiči se dobé iz nasaditve deželne sadjarske šole na Grmu.

7. **Oberdickova reineta** (Oberdicks Reinette). Po kaj slovečem nemškem sadjarju tako zvana vrsta, ki je vse priporočitve vredna; kajti rodi redno in močno, njen sad je kaj lep (močno podoben angleški parmeni), okus sadu pa že izboren, nežno na grenke mandelje spominjajoč.

8. **Ananas reineta** (Ananas- oder Prinzen-Apfel). Zopet kaj fina vrsta, ki raste dobro v vsakem svetu, prične hitro in obilo roditi in daje lepa rumena, srednje debela jabelka najfinejšega ananas-okusa. Prvi nemški sadjar dr. Ed. Lukas pravi o tej vrsti, da zasluži, da bi se bolj pogosto sadila zaradi njene dobrote, lepote, rodovitnosti in dobrega vspevanja (tudi v manj dobrih sadnih légah). Obče je bila tudi priporočena pri shodu nemških sadjarjev v Gothi.

9. **Žlahtna reineta** (Edel-Reinette). Jabelka te vrste so prilično majhna, toda kaj lepa, jako finega okusa (močno podobnega onemu ananas-reinete) in drevo rodi redno vsako leto. Ta vrsta bi bila kaj primerna bolj za domačo porabo, ne toliko za trgovino in pa prodaj po naših mestih (za učence in študente), namesto kislih štuljčkov, špičkov, čebuljčkov i. t. d.

10. **Rudeče jabelko iz Lož** (Böhmischer Junkernapfel) češko: panenčki. Sad le srednje velik, da skorej majhen, tamno rudeč, pisan, v popolnoma zrelem stanu nekoliko ovele kožice. Meso ima zelenkasto, ki se v ustih kar raztopi razvijaje pri tem najfinejšo (roks drops) vonjavo. To jabelko rodi vsako leto kaj obilno in je brez dvoma za največjega sladkosnedca (gourmanta) prava delikatesa. Ohrani se celo zimo. Da bi se pridelovala lepša, to je debelejša jabelka, bi se morala ta vrsta saditi v delan svét (vrt, njivo, vinograd) ali pa v prav gnojno senožet. Ako bi se zaplodila v velikanski meri, postala bi gotovo v kratkem nič manj sloveča kakor je na primer za Štajersko mašanckar.

11. **Tafelček** (Weisser Taffetapfel). Po Kranjskem že sploh poznata, kaj fina vrsta, katera ima le to napako, da je

za prevažanje nekoliko premehka. To bi bila torej zopet vrsta bolj za domačo rabo, to je za kupčijo v domačih mestih. Navadno se nahaja pri nas drobni tafelček, kdor bi si hotel posebno lepe debele zaploditi, preskrbi naj si cepičev od gospoda Matije Rohrmanna, znanega izglednega dolenjskega sadjarja v Dobruški vasi, pošta Škocijan. Ta mož zamore postreči tudi s cepiči najfinejše dolenjske vrste jabelk, ki bi se moralo imenovati „čast dolenjska“, to je s cepiči: dolenjske voščenske,

12. Dolenjska voščenska (Lichtenwalder (?) Wachsapfel). Ta vrsta je bila dolgo časa poznata le po Dolenjskem in prav sosednem Štajerskem, v Sevnici namreč, kamor se je prinesla iz Dolenjskega. Še le pri poslednji veliki razstavi v Trstu leta 1882. spoznali so jo najodličnejši avstrijski sadjarji za jako fino, ter jo sprejeli pod zgorej navêdenem, povsem neopravičenem nemškem imenom, v réd naj bolj priporočljivejših namiznih vrst. Dolenjsko voščenko smatrati moramo za izvirno domačo dolenjsko vrsto, katera res da nekoliko bolj skromno rodi, to-da lepa, velika, voščeno rumena, kaj sočna jabelka, ki spominjajo v okusu osupljivo na pomaranče. To vrsto naj bi pridelovali osobito Dolenjci v veliko veliko večji meri, kakor jo dandanes, da bi se izplačalo tujim, kakor dunajskim, praškim, peterburškim itd. sadnim trgovcem ponjo zahajati tako, kakor zahajajo na primer v južno Tirolsko po rožmarinčke, katere plačujejo po 5 do 10, in tudi še več krajcarjev komad kar z drevesa. Razumi se, da je potrebno za dolenjske voščenske delati še veliko reklamo, kar bode v prvi vrsti dolžnost dolenjske kmetiške šole.

13. Veliki kosmač (Grosse graue Reinette). Po domače se veli tej vrsti tudi: krastovka ali usnjarka (Lederapfel) umazanka. Po Kranjskem so jako razširjeni razni drobni kosmači, kateri pa nimajo v kupčiji skorej nikake vrednosti. Ako bi se pridelovali sploh le debeli kosmači, prodali bi se gotovo prav lahko.

14. **Pogačar iz Kečkemeta** (Kecskemeter Bógácsapfel).

Ta vrsta ima to veliko dobroto, da stori še prav dobro v peščenem torej pustem svetu, kjer bi druge ne rodile čisto nič, in da se ohranijo jabelka skorej do družih. Jabelka so velika plošnata — od tod ime pogačar, ali po magyarski pokvarjeno bógács — na eni strani malo zelena, sicer pa živo rudeča. Na Ogrskem se čez zimo kar v jame zasujejo kakor krompir ali repa, kadar prav močno obrodé — in dostikrat obrodé tako, da se ne vé kam ž njimi — kjer se ohranijo do spomladi čisto frišna kakor še le z drevesa odtrgana.

15. **Rudeči štetinec** (Rother Stetiner). Zopet jako priporočljiva vrsta, posebno za kraje prav ojtrega podnebja. Na Razdrtem n. pr. stori še jako dobro. Jabelko je rudeče, srednje veliko, meso zelenkasto (kakor pri rudečem iz Lož) jako okusno ker dišavno. Štetinec je posebno za prevažanje kaj primeren.

To so torej tiste vrste namiznih jabelk, katere iz skušnje priporočimo vsakemu. Te vrste naj bi se pomnoževale in nobene druge po drevesnicah ljudskih šol, v drevesnici c. kr. kmetiške družbe v Ljubljani, v drevesnici kmetiške šole na Dolenjskem, in sploh v vseh družih drevesnicah na Kranjskem. Tako bi dospeli do blaga, katero bi se iskalo in rado plačvalo; tako bi si pripomogli do istinite sadne trgovine.

B. Jabolka za napravo mošta, vina.

Popolnoma napačna je misel, da se mora napravljati mošt, — jabelčno vino, jabelčnik — le iz prav nizkih (ordnar) jabolok. Na Württemberskem, kjer je sadjarstvo na najvišji stopinji baš skorej cele Evrope, napravljajo mošt tudi iz najfinejših jabelk in hrušek; za to so pa tudi württemberski mošti tako fini, da se ne prodajajo (ako tudi ne vsi) nič cenejše, nego pravo iz grozdja narejeno vino. Toda iz finih vrst jabelk in hrušek se pa napravlja opravičeno mošt le tam, kjer

se sadje ne more bolje izkoristiti. Sicer se rabijo pa za napravo mošta vrste, katere storé tudi v prav ojestrem podnebji še dobro in rodé posebno bolj ko le mogoče obilo. Iz lastne skušnje nam niso poznate moštne jabelčne vrsté do dobrega, to-da gotovo ne bodemo zgrešili ako rečemo, da velika večina, da, prevagljiva večina zdaj po Kranjskem razširjenih vrst ne zasluži boljše porabe, kakor za napravo mošta.

Kjer je kaka prav močno rodeča, sočna, ne odločno sladka — brez kisline — pa tudi ne samo kislá vrsta jabelk, naj se pomnožuje za napravo mošta. Kdor bi pa hotel kako novo vrsto skusiti, obrnil naj bi se na kmetiško družbo Zgor-njeavstrijsko, ali pa posebno na kako švicarsko kmetiško družbo, kajti Švicarji so pravi mojstri v napravljanju sadnega mošta.

2. Hruške.

4. Namizne hruške.

1. **Miramarka**, močno podobna sploh poznati ovsenki (Haberbirne) le bolj okrogla je in ne podolgljata. To je čisto drobna hruška, tudi brez vsake posebne finosti v okusu; to da najzgodnejša je, dozori precej po češnjah in to jej daje veliko vrednost posebno za južne kraje — Vipavo, Goriško. Pešak nima nikdar črnih, tudi ako je prezorjena testnata, to je tamnega mesa. Na Slapu jo ima skoraj sleherni kmet.

2. **Francozka bela ječmenka** (Grüne Sommer-Magdalene). To vrsto dobil je prvi — od kod ne vémo — gospod Daniel Godina, župan in posestnik v Ajdovščini v svoj vrt, iz katerega se je potem kaj hitro po celi Vipavski dolini razširila. Rodi rada, dozori precej po miramarkah, je lepa še precej debela in tudi okusna.

3. **Rudeča ječmenka** (Rothe Sommer-Magdalene). Po Vipavi sploh poznata zgodnja vrsta prav dobrega okusa, katera pa rodi nekoliko nerédno, ki je pa tudi rada šarasta, to je črno marogasta. To vsled neke glivice.

4. **Navadna bela ječmenka** (Gerstenbirne). Je tudi po Vipavi sploh poznata vrsta, istih lastnosti kakor rudeča ječmenka. To bi bile štiri, zaradi njih zgodnosti prav priporočljive vrste hrušek. Fine poletne hruške bi bile pa:

5. **Formentinke** (Dukatenbirne). Zopet le drobna pa dolga hruškica, to-da najfinejšega okusa in duha, katera ima védno najvišo ceno osobito še zaradi tega, ker je najfinejša vrsta za ukuhanje (Einsieden).

6. **Poletna muškotelka** (Sommer-Muscattellerbirne). Še ne prav srednje debela, okrogla, na eni strani živo rumena, na drugi živo rudeča hruška, kaj finega okusa, posebno pa muškatega duha. Ta vrsta rodi prav rada močno in ima svojo veliko trgovsko vrednost posebno zaradi tega, ker se jako išče za kandiranje, da, bolj nego vsaka druga.

7. **Poletna solnograška hruška** (Sommer - Salzburger). Sploh poznata vrsta, posebno vitke in čvrste rasti, okroglega, srednje debelega, zeleno-rudečega sadu. Dunajčani so v to vrsto kar zaljubljeni, za to se goji na Spodnjeavstrijskem, Češkem itd. v kaj veliki meri. Pri nas bi bila torej le bolj za domačo kupčijo.

8. **Stutgartka kozjih pastirjev** (Stuttgarter-Gaishirtenbirne). Srednje velika, zeleno rudeča hruška, jako finega okusa, velike rodovitosti. Ta je v bolj severnih krajih jako čislana poletna vrsta, katera bi se morala tudi pri nas močno zaploditi.

9. **Bruta bona** prava vipavska, z Italijanskega zanesena. Italijani jej velijo „peri gnocchi“. Znana, precej debela, sivo zelena poletna hruška, kaj finega aromatičnega okusa.

10. **Tegica** (Madamm-Birne). Lepa, srednje velika, jako podolgljata, prav na dolgem in tanjkem peceljnu viseča, belorumen poletna hruška, snežno belega, jako sočnega, nežnega in sladkega mesa. Ta vrsta rodi jako rada, je za mizo, kakor posebno tudi za kandiranje kaj iskana, in ima še to posebno

dobroto, da je hud veter (burja) z lepa ne otrese, ker se vsled dolzega peclja lepo po zraku juže.

Naj zadostuje toliko poletnih vrst hrušek. Prav fine jesenske bi bile pa sledeče:

11. **Jesenska maslenka** (Herbst Butter- oder Kaiserbirne). Povsod poznata in jako cenjena vrsta, katere niti popisovati ni treba.

12. **Rujava jesenska maslenka** ali izenbartovka (Isenbartbirne). Zopet povsod poznata in jako cenjena jesenska vrsta, kateri velijo Vipavci tudi „umazanka“.

13. **Lesenobarvana jesenska maslenka** (Holzfarbige Herbstbutterbirne). Jako velika, lepa in fina jesenska vrsta, katera pa zahteva zavarovano légo.

14. **Milletova jesenska maslenka** (Millets Herbst-Butter-Birne) močno podobna izenbartovki, vendar v okusu močno različna jesenska vrsta. Jesenskih priporočljivih je še vse polno, to-da ravno jesenske imajo prilično najmanjšo trgovsko vrednost, za to preidemo k zimskim vrstam, katere največ veljajo v trgovini.

15. **Zimska usnjata** (Winter-Lederbirne). Italijani jej pravijo tudi „peri canarini“, to bi bilo po naše: hruške ptičkov kanarčkov ali kanarčkovke. Ta hruška rodi kaj močno in redno, drevo se tako obloži, da se hoče vse polomiti. Dokler je hruška na drevesu, je prav grdo umazane barve, pomlajena postane pa kakor kanarček rumena, od tod njeno italijansko ime. Ona je le srednje velicega podolgljatega sadu, kaj finega sladkega in aromatičnega okusa. Popolnoma dozori okolo Božiča. Ta vrsta bi bila posebno za domačijo kaj priporočljiva in za prodajo v domačih mestih. Za učečo se mladino jo skorej ne more biti boljše zimske vrste.

16. **Koperčerca** (Kopertscher oder Liegels Winter-Butterbirne). Izvirna češka vrsta, katera je vse priporočitve vredna, kajti rodi redno vsako leto kaj dosti precej debelih,

čisto okroglih, tudi v popolnoma zrelem stanu le zelenkasto rumenih hrušek, izjemno dobrega okusa. Zaradi njenega kaj finega aromatičnega jako nežnega, v ustih raztopljivega mesa imenuje se tudi knežja hruška (fürstliche Birne). Še vsak, kdor je to hruško na Slapu pokusil, naročil si je koj tudi drevja. Sad prične zoreti koncem oktobra in se ohrani zelo do januarja. Trgovinska hruška prve vrste je:

17. **Dielova maslenka** (Diels Butterbirne). Je med maslenkami zelo naj večja, to je najdebelejša, katera se dobro ohrani do konca decembra. Kakor visokodebelnato drevo se mora zasaditi ta vrsta v zavetje. Boljši kakor na visokem drevesu stori na kutino cepljena. Pred koncem oktobra se ne sme vzeti z drevesa.

18. **Zimska tehantovka, tudi zimska gospodska** zvana (Winter Dechants- oder Herrenbirne). Krasna zimska maslenka, katera stori tudi na visokem deblu prav dobro osobito v zavetni légi. Sad je krasen, velik, najfinejšega okusa. Spraviti se mora v prvi polovici oktobra, in potem se ohrani zdrava noter do meseca maja.

19. **Virgoleza ali zimska citriona** (Virgoleuse oder Wintercitronen-Birne). Kaj lepa in fina zimska hruška, katera rodi dobro v vsaki legi in vsakem svetu. Na drevesu mora viseti do konca oktobra, da se potem ohrani do konca januarja dobra in posebno da ne zvene.

20. **Stara vipavska zimska hruška** (St. Germain.) Ta vrsta je odločno najstarejša, da skorej edina nekdanja zimska vipavska hruška. Rasti je prav čvrste, rodi rédno vsako leto kaj obilo podolgljatih, védno čisto zelenih, nekoliko rujavo marogastih, precej debelih hrušek, ki se morajo pustiti na drevesu do začetka novembra, ker sicer ovenejo. Toliko časa se pa tudi res prav lahko pusté na drevesu, kajti trde so kakor kamen, tako, da bi se smele imenovati skorej po vsej pravici „kamenite“ — nihče se jih ne dotakne. Meseca decembra, januarja pa se pomlaji, njeno meso postane mehko, jako sočno,

sicer nekoliko trdo zrnčasto ali kamenito, kakor pravimo, to-da, kaj finega, aromatičnega okusa. To bi bila vrsta, katera naj bi se močno pomnožila bolj za domačo, zimsko rabo.

Še druge fine, vse priporočitve vredne zimske vrste hrušek, katerih nočemo bližej popisovati, bi bile sledeče:

21. **Zimska Nelis-ova** (Winter Nelis).
22. **Zimska Meuris-ova** (Winter Meuris).
23. **Krasana** (Crasanne).
24. **Mottova divjakinja** (Wildling von Motte).
25. **Vojvodinja angulemska** (Herzogin von Angouleme).
26. **General Tottleben** (General Tottleben).
27. **Hardenponova zimsko maslenka** (Hardenponte Winter-Butterbirne). Velika, krasna, fina zimsko hruška.

B. Hruške za napravo mošta.

Boljše hruške za napravo mošta, kakor je naša navadna **tepka**, je ni hruške na svetu. Raste kakor hrast čvrsto povsod, rodi jako močno, in daje najfinejši mošt. Nemški se jej veli Schlegelbirne.

Sicer bi bile še prav dobre moštne vrste: **normanska moštnica**, katero smo že spoznali pri požlahtnitvi hrušek v roki. Hruškice so sicer drobne, to-da goste kakor brinje. **Velika mačja glava**. **Becelnovka** (Betzelbirne). **Šampanjska pečenka** (Champagner Bratbirne).

(NB. Cepiči vseh tukaj navédenih vrst jabelk ali pa hrušek se morejo dobiti v kraljevem pomološkem zavodu v Reutlingu na Württemberškem.)

Kutina, oskurž in nešplja nimajo posebnega pomena med plemeni peščičastega sadja, zato nočemo navajati posebej njih različnih vrst.

3. Češplje in slive.

Najfinejša češplja je in ostane debela, čisto navadna domača češplja. Ima svojo lepo trgovinsko vrednost, in je tudi najboljša za tehnično porabo: sušenje, napravo slivovice najboljša.

Med slivami zasluži pa edini beli ali zeleni ringlo (reine-claude) da se pomnožuje, kajti ringlo se jako išče za vkuhanje in kandiranje. Pri večjih mestih se izplača pomnoževati še sledeče slive in sicer za prodajo na trgu. Velika rumena in velika rudeča jajčnata sliva. (Gelbe und rothe Eierpflaume).

4. Češnjje.

Obče pripoznato je, da imajo južne dežele najfinejše vrste češenj; za to naj navédemo sledeče v vipavski dolini gojene vrste in sicer po času zorenja.

1. **najzgodnejša iz Klosterneuburga** (Maikirsche), po pisatelju teh vrst v Vipavo vpeljana res čuda zgodnja vrsta.

2. **Zgodnja iz Rifemberka.**

3. **Zgodnja iz Dornberga.**

4. **Rudeča mehkužnica.**

5. **Črna mehkužnica.**

6. **Pisana hrustavka ali cepljenka.**

7. **Črna hrustavka ali ivanščica**, katera je najpoznejše zrela.

Med višnjami je najboljša vrsta tako zvana španjska višnja z debelim, pa prav kratkimi peceljčki. Vsak Vipavec, posebno pa Slapenec, more postreči s cepiči teh vrst.

5. Marelice.

Trgovski vrtnarji navajajo v svojih cenikih navadno vse polno vrst marelic s kaj različnimi lepimi imeni. Ako se vse

kupijo, se zvé, da je le dosti imen, malo pa istinito raznih vrst. Skušeno fine so:

1. **Šijo marelica**, katera prva dozori.
2. **Klosterneuburška marelica** zori precej po šijo marelici. Obedve ti vrsti ste kaj izvrstni za jed, ker ste jako sočni. Klosterneuburško marelico, vpeljano po pisatelju teh vrst ima že vsak Slapenec.
3. **Debela vipavska marelica** ali omerlin. To so kaj lepe, debele marelice, pa bolj suhega, močnatega soka, revnega mesa. Zaradi tega se jako iščejo za vkuhavanje in kandiranje, za jed v frišnem pa veljajo malo.
4. **Drobna vipavska marelica**, za jed kaj izvrstna.

6. Breskve.

Tudi finih vrst breskev ni potreba nikjer drugod iskati kakor v Vipavi. Jako priporočljive bi bile:

1. **Najzgodnejša Lujiza** (iz Francije vpeljana).
2. **Urhovke**, koj za Lujizo.
3. **Mohorovke**, brž za urhovkami.
4. **Magdalenke**, precej za mohorovkami.
5. **Kraljica Sofija**, krasna breskev, platonica, vpeljana iz Dunaja.
6. **Belo rudeča kostenica**.
7. **Rumena kostenica**.
8. **Golica ali barakokuli**.

7. Mandelj.

Naj finejši mandelj za mizo je tako zvani sicilijanski papirnik, s kaj mehko, večkrat še celo lukinjasto, med prsti lahko strljivo lupinjico.

8. Oreh.

Tudi med orehi je najboljši tako zvani papirnik, istih lastnosti, kakor ravno navedeni mandelj.

9. Kostanj.

Zaradi sadu velja pomnoževati le pravi italijanski maron.

10. Lešnik.

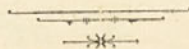
1. **Laški** z dolgo in trdo lupinjo.
2. **Nemški** z nizko, okroglo, mehko lupinjo.

11. Vinsko grozdje.

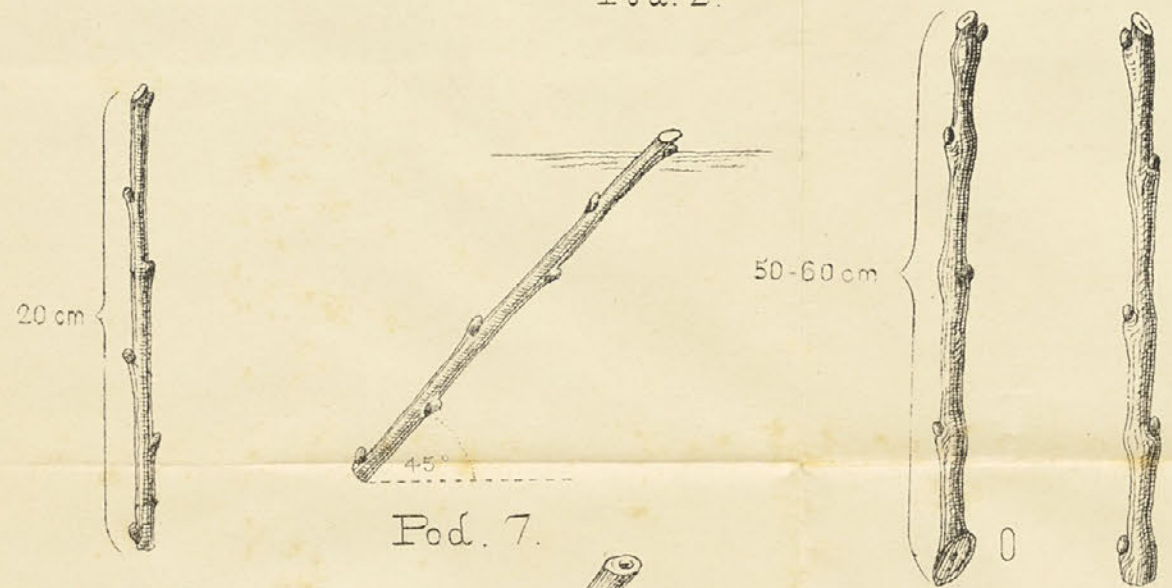
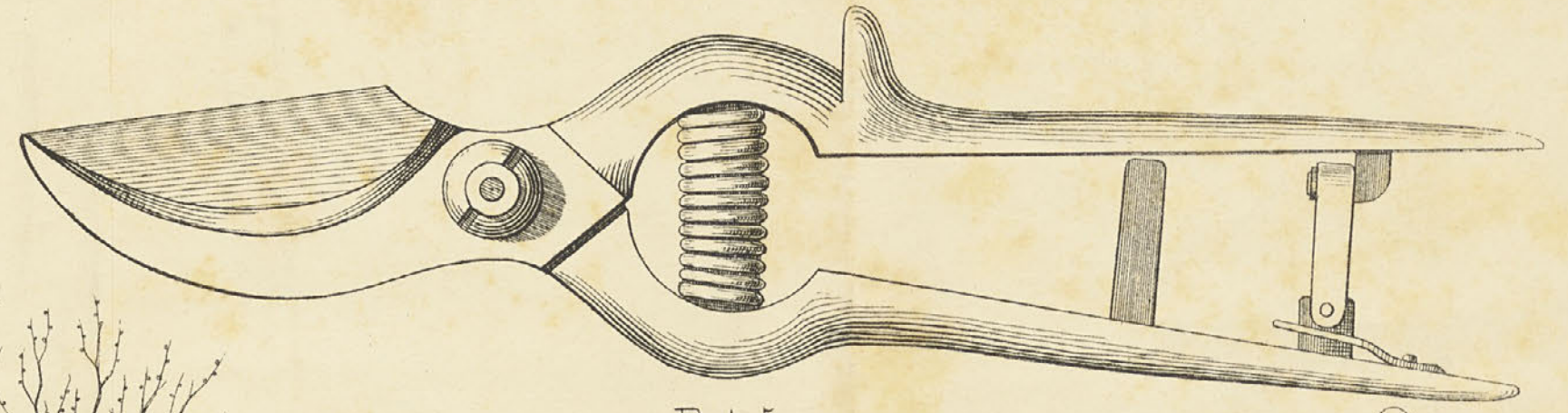
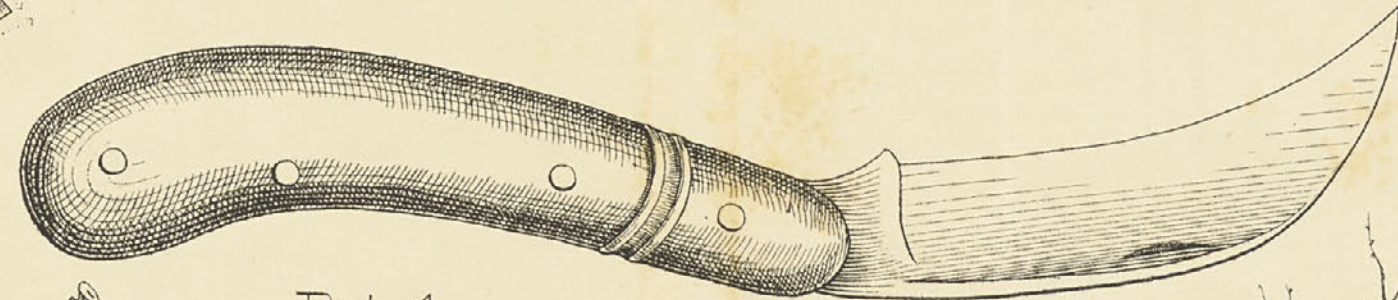
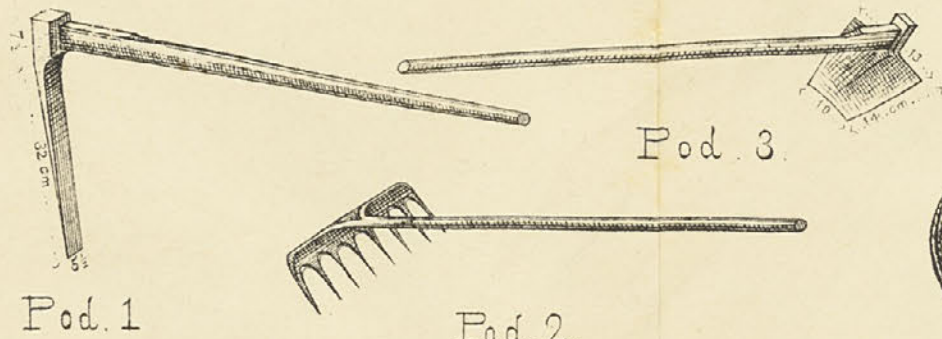
Posebno fine namizne zgodaj zoreče vrste so:

1. **Auguštana rumena** (Gelbe Seidentraube).
2. **Precoc du malingre**, (francoska vrsta).
3. **Madeleine duangveville** (francoska vrsta).
4. **Hrustljati, muškatni in rudeči španjol**, (Gutedel).
5. **Rujavi, rudeči, črni muškat** (Muscateller).
6. **Portugalec modri** (Blauer Portugieser).

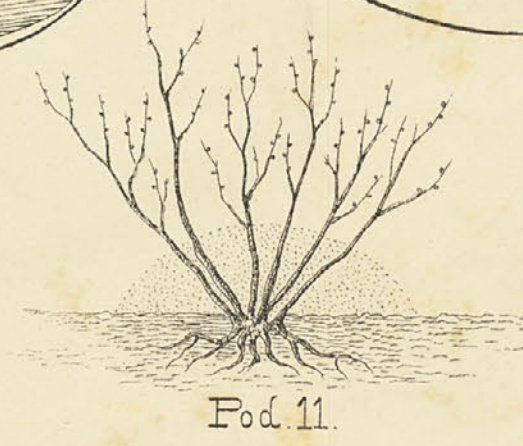
Od grozdjiča sv. Ivana, bodečega grozdjiča, murv, malinic, smokev, pač ni potrebno navajati različnih vrst.

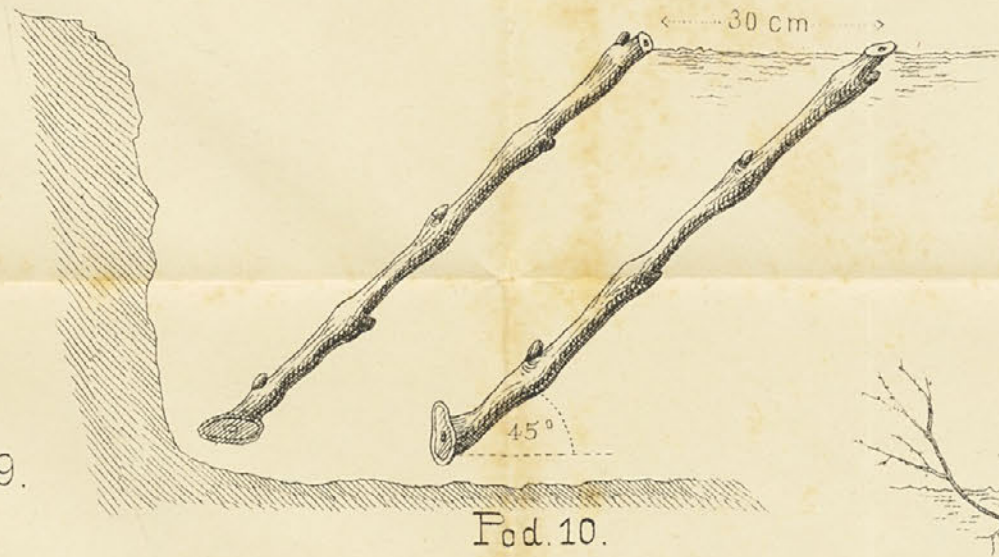
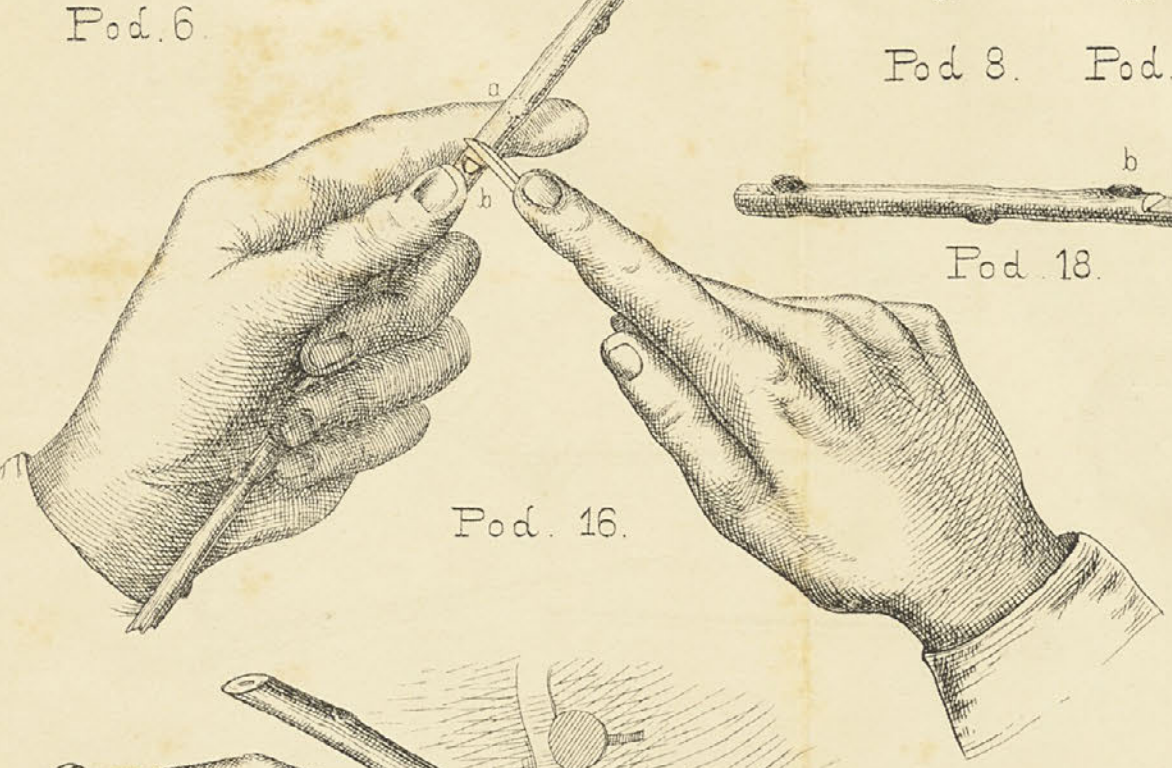
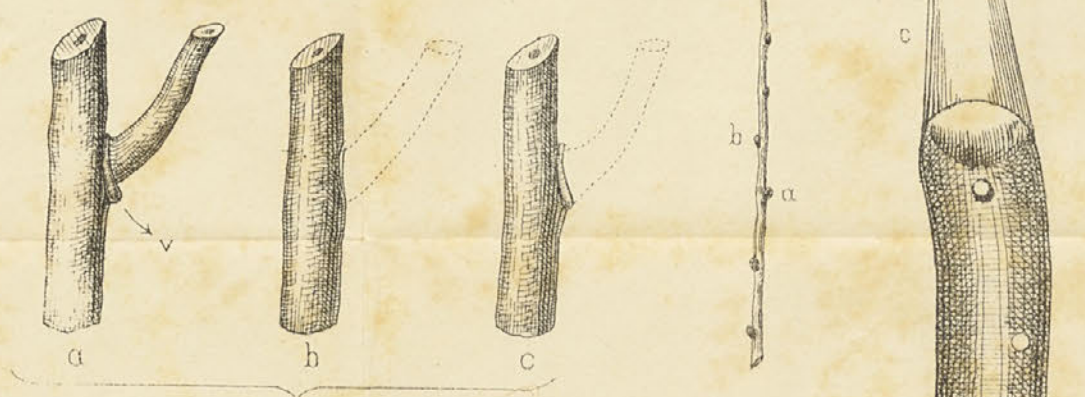
II. TABLA.

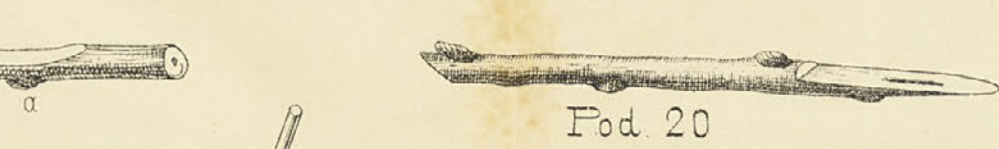
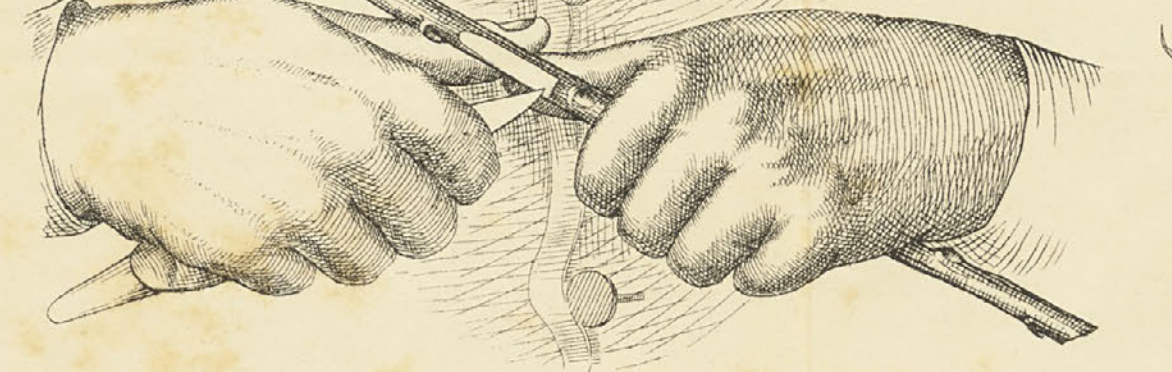
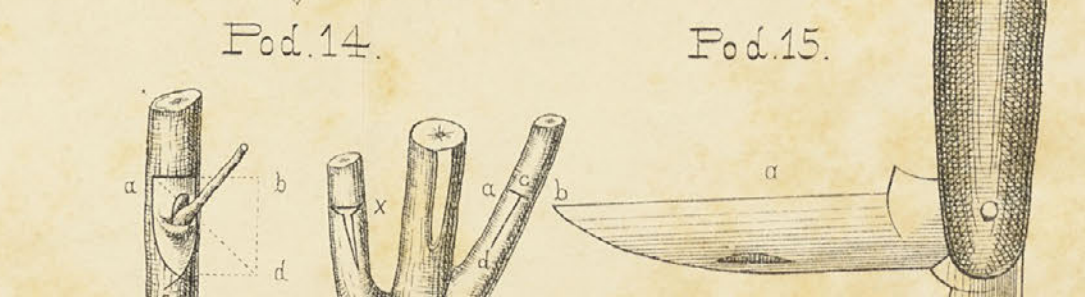
Pod. 4
[Naravna velikost.]

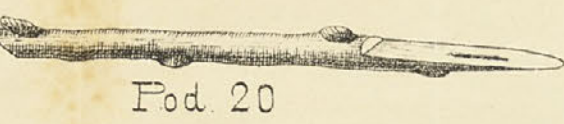
Pod. 5.
[Naravna velikost.]

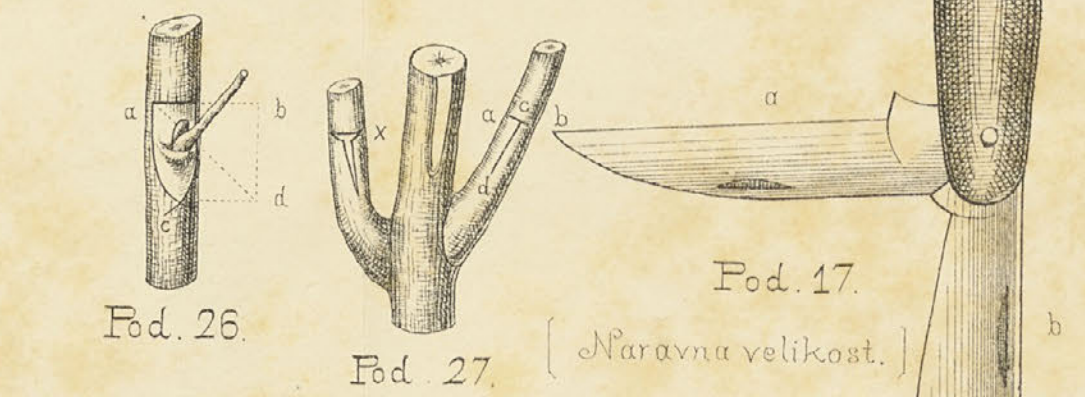
Pod. 11.

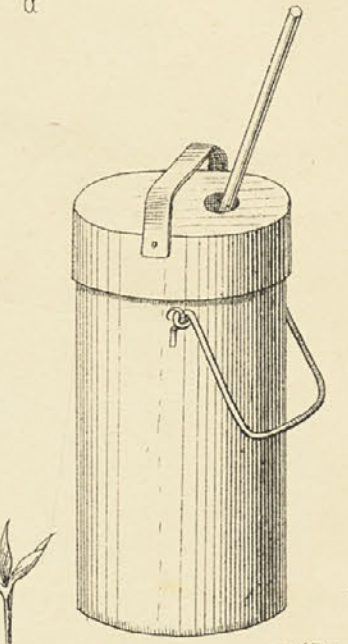
Pod. 8. Pod. 9.

Pod. 12.

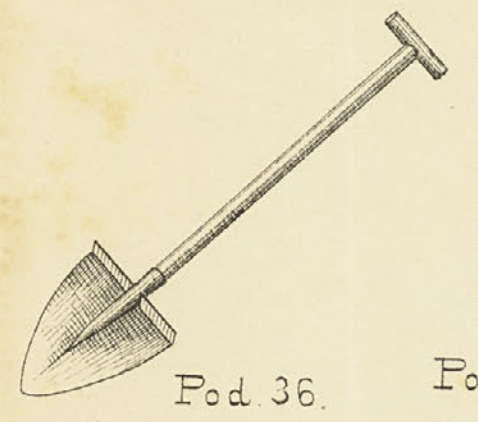
Pod. 19.

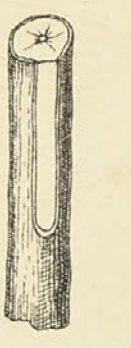
Pod. 24.

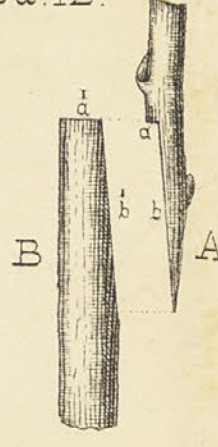
Pod. 25.

Pod. 36.

Pod. 21.

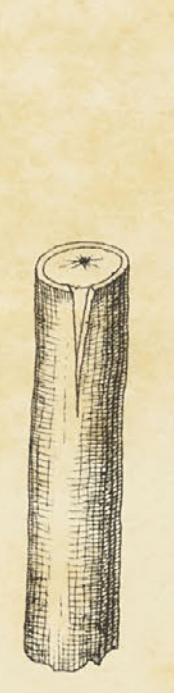
Pod. 22.

Pod. 23.

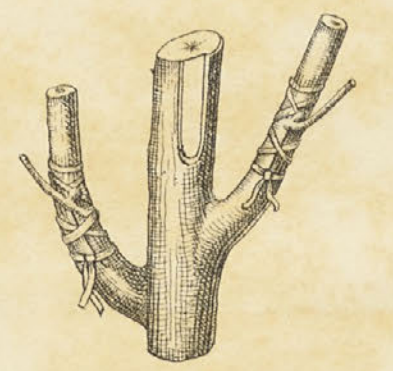
Pod. 13.

Pod. 30.

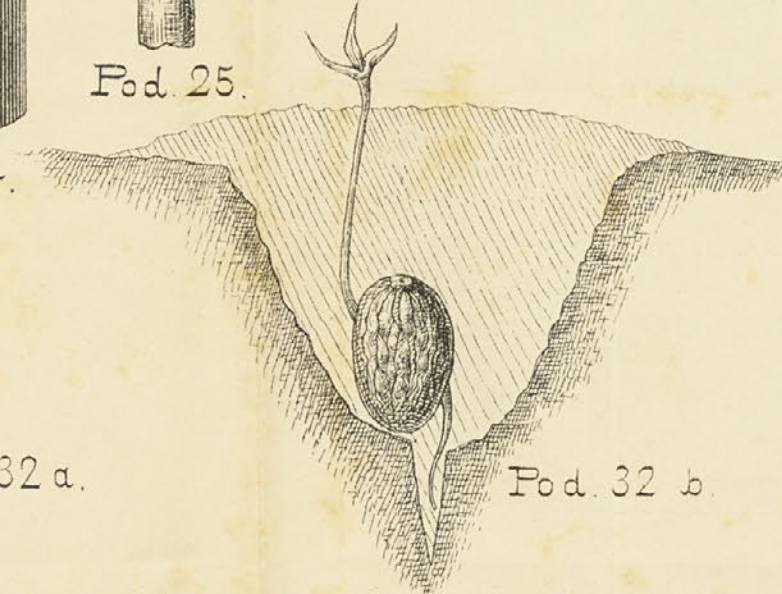
Pod. 31.

Pod. 28.

Pod. 32 a.

Pod. 32 b.

Pod. 33.

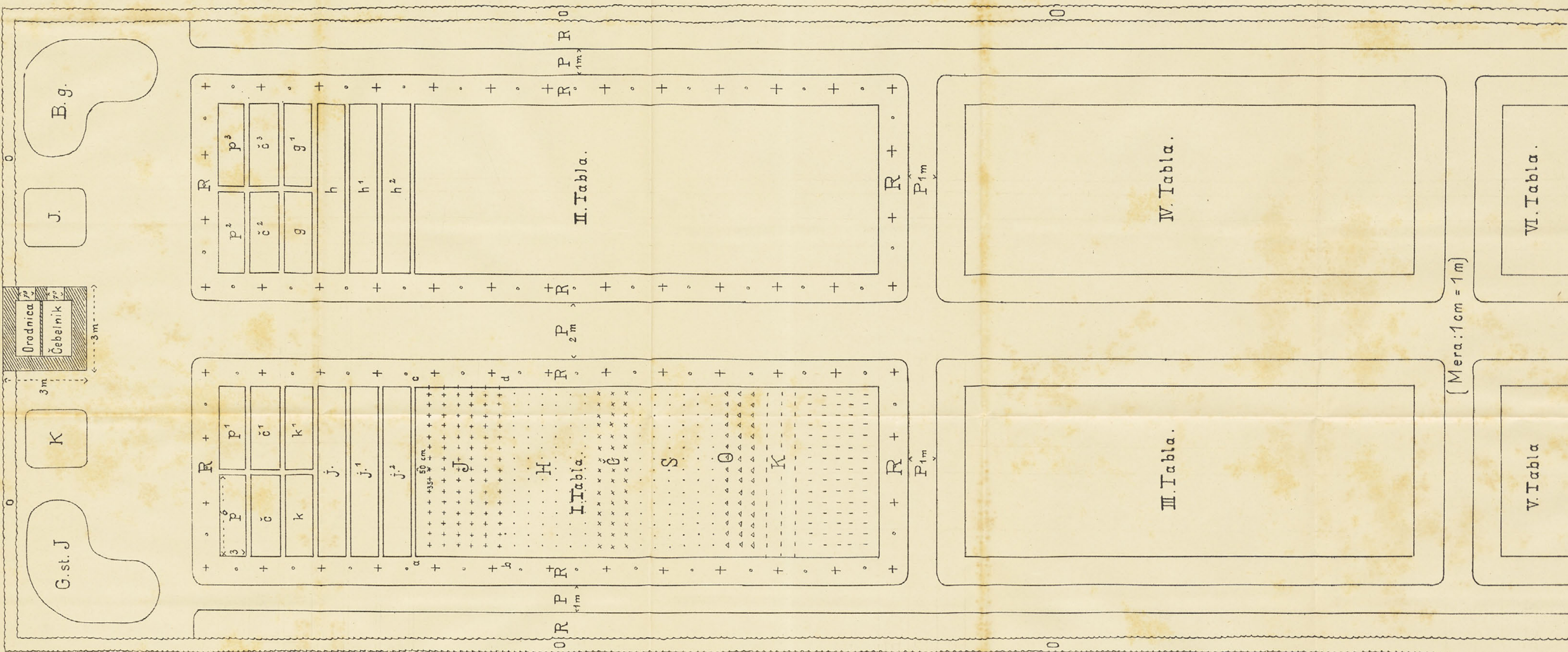
Pod. 34.

Pod. 35.

Risal R. Doléno.
XXe lit.

III. TABLA.
[Drevesnica]

[Mera: 1cm = 1m]

Risat R. Dolenc.

III. TABLA.

Pod. 1a. Pod. 1b. Pod. 2a. Pod. 2b. Pod. 3a. Pod. 4a. Pod. 3b. Pod. 4b. Pod. 3c. Pod. 4c. Pod. 5a. Pod. 5b. Pod. 6a. Pod. 6b. Pod. 7.

Risal P. Dolenc. X. lit.

Študijski oddelek

DOLENC R.
Sadjarstvo

1494/1

634.1/.7(035)

019463148

KNJIŽNICA M. JARČA, NOVO MESTO

COBISS